

47/2

47/2

P.1.13

RINA PLAČENA U GOTOVOM * 1933 FEBRUAR

2

KALANGYA

IRODALMI FOLYÓIRAT * SZERKESZTI: SZENTELEKY KORNÉL
TÁRS-SZERKESZTŐK: CSUKA ZOLTÁN ÉS RADO IMRE

Tartalom:

Radó Imre: Mélypont alatt (Regényfolytatás). — Farkas Geiza: A világgazdaság körül (Folytatás). — Kovács-vity Bozsidár-Mák Aladár: A nőstény vámpir (Novella). Szenteleky Kornél: Új lehetőségek — új kötelességek. — Dudás Kálmán versei: Titok, Ének hajnalról, délről s alkonyatról. — Adorján András: A Mozart-kávéház (Novella). — Gömör János: Szlovenszkoí magyar lélek.

Láthatár:

Szenteleky Kornél: Huszár Sándor új versei. — Gergely Boriska: Egyszerű gondolatok a világnézet kérdéséről. — Ényi István: Konyvity Milán. — F. Galambos Margit: Budapesti beszámoló. — Herceg János: Emil Ludwig: Mussolini vallomásai. — Czákó Tibor: Ducsy Jován: Az álmok városa.

Ducsy Jován: Az álmok városa

A Dugoszlóvil Magyar Könyvtár első kötete

Az olvasót felfigyelteti, lelket derít és valami kimondhatatlan jóleső meglepetést kelt ez a tipografiaiilag izléses köntösű új magyar könyv, ha lapozgatni kezded és üzeneteit olvasgatód. Az első életrekelte terv, szunnyadás után az első mozdulat olyan üdítően friss és tetterősen öntudatos, hogy öröm tölti el az ünneptevőket, akik a megjelenés dátumával hidat építettek a lemondó várakozás és kedvetvesztés szigetéről az ígért földjére és a szellemi együttműködés nemzeteket összekötő országútjához.

Testvérvállalat könyvről és a sorozat első számáról keveset kell írni, a könyv beszélni tud és meggyőzi a kételkedőt, a hitetlent, a szkeptikust, a nyugati műveltségűt épűgy, mint a régi írók könyvemlőin nevelkedett maradt. Ezt el kell olvasni, ezt szeretni kell, ez a miénk és az összehasonlításnál is emelt fővel bevallhatjuk, büszkelkedhetünk vele. A hűdépítés terve, a jószándék kevés lenne, öntudatos értékeléssel és azzal az áldozatkészszéggel, amivel kedvteléseinket is kötelességűnknek tudjuk tekinteni álljon

John Galsworthy

Mélypont alatt

Regény

(2. folytatás)

Egy estélyen aztán bevonult Emmi is. Tizennégy éves volt. E napon jelenítette meg az Éj Királynőjét és délelőtti jellemében mutatták be szülei a társaságnak. És Emmi a korán fejlett leány táncolt is a vendégek előtt. Emmi szívesen táncolt. A gyerekek erőszakkal nyitották ki a szemét. Már tetszett neki a szereplés, mely nem ma este kezdődött el. Az iskolai előadások tulzott gyorsasággal hozták el számára a »férfit« is. Nagyobb fiukkal játszott szerepet, melyben csókolózott is. Istenem, egy anya, egy Salgóné, mi mindenre képes gyermekéért!... A maga kései örömeiért.

Salgóné estélyein megjelent egy vidéki gazdag malmos (háboru! malmos!) leánya is. Excentrikus, bolond leány volt. Szinte erőszakkal robogott be Salgóék életébe, hogy Edét itt utolérje. Halálosan szerelmes volt Edébe, a szép fiúba. Csak, aki nem akarta, az nem látta, hogyan erőszakoskodott ez a malmos leány Edével, hurcolta függöny mögé, hogy egy jóízút harapjon rajta.

Ez a leány, Sudár Lián (isten tudja az igazi nevét) ezerkilencszáztizennyolcban, amikor minden elveszett, győzött. Ede, ebben az utolsó pillanatban még tartalékos hadnagy, feleségül vette Liánt.

Lián árva leány volt, anyja már régen nem élt, apját egy évvel ezelőtt vesztette el. Huszonhat éves volt, mikor a huszonegy éves Ede nőül vette. Ede szerencsét csinált. Liánnak, ennek a fekete, kövér nőnek ezer hold földje, két malma és mezőgazdasági szeszgyára volt. E birtok állományba kebelezte be Lián Edét is. Mert a fiú tévedett, Lián nem osztozkodott vele, sőt Edéből is csak vagyon-tárgy lett, egyelőre Lián szerelmének tárgya, melynek jókarbantartásáról

egyáltalán nem gondoskodott, sőt! Persze ez az állapot akkor derült ki, mikor az asszony ráunt és a maga életétől függetlenül csak finanszírozta a fiu anyigi és szerelmi életét.

Salgóék akkor még nem tudták, hogy sorsuk beteljesedett. Átsiklottak egyik forradalomból a másikba minden baj nélkül. Bealakultak, átalakultak, ahogy kellett. Pénzüket ravasz helyekre dugdosták el és azt hitték, hogy feltámadtak, amikor elindult a nagy konjunktúra. Salgó nem zavarta, hogy állásából kitették, hogy valamikor megálmodott nyugdíját nem adták meg neki. Mulatott azon, hogy most néhány darab »fecniből« (így nevezték az időtájt az ezrest) kellene megélnie. Előszedte aranyait, melyeket előrelátóan félrerakott. Volt neki sok arany pénze, ötven aranyórája, száz aranylánc, sok karkötője és ezen kívül öt kilógram arany jegygyűrűje. És e nemes készlettel ráfeküdt a tőzsdére. Bankbizományi irodát nyitott. Salgóéknak megint fölragyogott a csillaguk. Salgó míg köztisztviselő volt, nem merte vagyonát a kirakatba tenni. Most azonban, mint független, szabad ember a Svábhegyen villát vásárolt, azt pazaron berendezte és sok nyári éjen, szédületes tűzijátékokkal gazdagított kerti estélyeken viharzott náluk a fényes élet.

Egy ilyen éjszakán ültette kocsijába Siró Zoltán Emmi, aki elment vele néhány csók után az első hívásra.

Néhány hónap óta járt Zoltán Salgóékhoz. A Tengerentuli érdekltségbe bevonták Salgó Miksát, innen volt a barátság, amely a családig ért el.

Siró Zoltán elvitte Emmi és másnap a szülők házasságot követeltek, de Zoltán kiskorú volt s apja beleegyezése nélkül csak szeretőt tarthatott.

Az idő mindent meggyógyít. Nagy bajok a kicsit felejtetik. Salgót a nagy és kicsi, korrekt és aljas papírok tönkretették. Néhány héttel ezelőtt még kincseket, igaz hogy akkor már idegen kosztópénzeket, vertek el egy éjszaka, de utána jött az eddig ismeretlen kérdés, miből élnek meg a következő huszonnég órában. Végül ezerkilencszázharmincban egyetlen existenciájuk maradt: Ede zsebpénze, melyet a fiú a feleségétől kapott. De nagy volt a veszedelem, hogy ez az existencia is megbukik, mert Lián válni akart. Lián e szándéka ellen harcolt Salgó és felesége már hónapok óta. És e küzdelem kulmináló jeleneténél lépett be a családi otthonba Emmi.

IV

Egy szomorú cselédke nyitott ajtót Emminek. A sötét előszobába láрма hangzott ki. Bent egyszerre négyen beszéltek, nagy lármával.

Emmi belépett a szobába. Egyszerre csend lett. A szobában szanaszét álltak, megmerevedett gesztusokkal: apa, anya, Lián és Ede. A butorok, mint árnyak vették körül a szomorú élőképet, melyet alig mutatott meg a nagy csillár egyetlen jó körtéje. Az asztal félig volt megterítve, melyen egy házi sütésű kenyér, papiroson felszelt hús volt. A meg nem terített részen vasalt férfiing és vagy száz gallér, meg egy csomó stoppolásra váró harisnya hevert.

Ede mozdult meg először, fölvette az asztalról az inget, gallérokat és átment a másik szobába.

Salgó is cselekedett. Az asztalra ejtette a kezét, úgy, hogy az ököl ütött is, mintha jelezni akarná, hogy beszélni akar, hogy mindent megmagyarázzon.

Lian a pamlagra ült és az ott heverő ujságot gúnyos mosollyal lapozta.

De mindez csak nagy zavart akart leplezni, valami csunya dolgot akart letakarni.

Salgóné volt a legkönnyedebb. Ő megszólalt:

— Édes Emmim. Milyen kedves vagy, hogy meglátogattál bennünket. Te vagy köztünk a legboldogabb. Vacsoráztál már lányom?

Salgó nagyot ütött az asztalra.

— Tudjon meg Emmi is mindent. Mindent! Őt ugyan nem nagyon érdekli családunk tragédiája. Ő kivonult családunkból súlyos gyalázat árán. Ma, ma, ma, ma este érzem igazán hogy családom morális fékét ő vitte el... figyelj ide!

Emmi némán, szenvtelenül nézett az apjára. Nézte, mint egy attrakciót. Tudta, hogy most egy végtelen szónoklat következik.

És mindenki unottan nézett a romlott öregre és senki sem kereste rajta a frakkot, kezében a pezsgős poharat, ahogy állt és szónokolt a hajdani nagy estélyeken. De az öreg még ma is hiu volt, Edét követelte be a másik szobából, hogy ő is hallja szavait. Ede meg is jelent. Szmoking volt rajta. Ártatlan, édes molyos volt az arcán. Az apja pózát látva, melegen mondta: »halljuk!« és hogy az érdeklődést fokozza Liánhoz lépett és kivette kezéből az ujságot.

Salgó folytatta nagy beszédét:

— Emmi figyelj ide. Tudd meg te is, ha már haza tévedtél, aki annyi felé tévedtél már, hogy családunk befejezte misszióját ha ma este nem menthetjük meg azt, ami még menthető. Emmi! Egykor, nyomaveszett időkben, meg akartunk téged menteni. Ez nem sikerült és tudjuk, hogy már te is reményeid letört lombjait gázolod... De most öcséd sorsa fordult balra. Lián el akarja hagyni őt. Őt, aki isten és ember előtt magáénak vállalta és sorsát sorsa mellé tette.

Lián közbekiáltott:

— Apus ne szónokolj. Helyetted megmondom én, hogy Edustól el akarok válni, és el is válok. Hogy ez sikerüljön, ezért már mindent megtettem. Bevallottam, hogy Edust vagy husz férfivel megcsaltam.

— Nem igaz! Nem igaz! — sivalkodott Salgóné. — Ez a rögeszméje!

Salgó vette át megint a szót:

— Igen, a rögeszméje! Két napja járunk vele idegorvosokhoz. Mindegyik vállakozott, hogy rögeszméjéből kigyógyítja. De Lián makacs, nem akar a betegségéből kigyógyulni.

Lian felugrott a pamlagról. Ordított:

— Nem igaz! Értsétek meg, hogy anyagilag nem birom tovább. Edus évek óta tudja, hogy több fiuval éltem együtt, sokszor szemtelenül pletykázott is rám barátaimnál. Ajtót nyitott a fiúknak! Igaz Edus?... Én sajnállak Edus, ha módomban állna tovább is támogatnálak, de a nagy adók, az orosz dömping, keveset hagytak meg nekem. Mondtam Edusnak, váljunk el. Beleegyezett. Edus jó fiú. Sajnálom Edust, akinek nincs egyebe, csak a szmokingja meg a hadnagyi sapkája. A szegény fiú beleegyezett. De apus nem engedi. Anyus nem engedi. Tartásdíjat nem tudok fizetni. Mentem az ügyvédhez. Megmondtam neki, hogy csalom Edust. Nevetett, mondta, hogy mondjam meg az uramnak. Mondtam, hogy szóltam már, de az nem ér semmit. No, gondoltam, megmondom anyusnak. Megmondtam. És mi történt? Idegorvosokhoz cipelnek és a vizitekért nekem kell fizetni. Az idegorvosok mind hajlandók kigyógyítani a rögeszméből, hogy megcsalom az uramat... Ha értene valamihez Edus, megtenném ispánnak, vagy raktárosnak a malomban. De nem ért semmihez, nincs egyebe, mint a szmokingja és a hadnagyi uniformisa, amibe én beleszerettem, amit én már meguntam.

Emmi az ajtóban állt, ahonnan belépése óta el sem mozdult. A földre nézett és bizonytalan sorsa mellé rakott mindent, ami előtte itthon történik.

— Mit szólsz mindehez Emmi? — kérdezte szemérmetlenül Lián.

— Csak azt, hogy menj el! — válaszolt fojtott hangon Emmi. — Lián, menj el!... Lián! Még mindig itt vagy?... Ede, kergesd el... Ede... Apám!... Anyám! Lián menjen el!

És Lián szólt: de előbb tisztázni kell a dolgokat!

És az apa szólt: tisztázni!

És az anya szólt: tisztázni!

És Ede?... Ede már nem volt itt. Elosont. Majdnem megzavarták mai estjét. Majdnem belekeverték a mások ügyébe.

— Hol van Ede? Ede nincs itt? Ede megszökött? — kérdezte felbőszülten a leány.

Lián elmenőben gunyosan válaszolt:

— Nem láttad, hogy szmokingban volt? Bizonyos, hogy finom helyre ment. Jó helyeket tud.

— Micsoda züllöttség... Feneketlen — mondta halkan maga elé Emmi és égő szemekkel nézett az apjára. - Apám! mi lett belőled, mi lett belőlünk?

Az apa felkelt az asztaltól s a lánya elé botorkált. Magyarázatot adott a lányának. Érzelem és gúny játszott a szavaiban:

— Szeretnéd ugye, ha benn ülnék a városnál. Európa és az egész világ azt szeretné, ha még ott tartanánk, hogy én, mint kezelő-tisztcske ott ülök a városnál. Európa is szeretné visszahozni a multat, a tisztességet. Azt mondod Emmi, hogy mi nagyon züllöttek vagyunk. Tudd meg, hogy elzüllött egész Európa és a többi világrészek is. Elzüllöttek a hegyek és a völgyek, elzüllöttek az esők, a szelek, a viharok. Elzüllött a tél, a tavasz, a nyár, az ősz. Elöntötte a világot a pokol sara... Nézz az anyádra, nemrégén még ő vigyázott a Terézváros erkölcsére. Hajadon anyák tisztességét foltozta, gondviselője volt árvának, szegénynek, betegnek. Mindennap egy csomó baj, nyomor élén elnökösködött. És most? Holnap nincs miből főzni ebédet... Én talpra akartam állni. Belementem még egy üzletbe. Megpróbáltam. És mi volt fáradozásaim bére? Leányom, ártatlanul vádolnak, le akarnak csukni. Mi lesz ebből a szegény asszonyból, ha engem becsuknak?

Salgó sirt. Salgóné is zokogással kísérte férje szavait és egyre csak azt hajtogatta: »Mindenki elhagyott bennünket«. Egyszerre, mintha elvágták volna sirását, indulatosan Emmi elé lépett. Szikrázott a szeme, amikor a lányát támadta:

— És te? Eljöttél kritizálni? Apádra, anyádra rákiáltasz, hogy züllöttek vagyunk? Megtagadsz bennünket? Lógsz azzal a kölyökkel, ahelyett, hogy másfelé boldogulnál. Vagy miért nem veteted el magad vele? Apád meg én jól tudjuk, hogy az apja dusgazdag ember.

A lány megrázkódott. Nem volt hajlandó szüleivel a maga sorsáról beszélni.

— Hallgatsz ugye? Nem akard megmondani nekünk, hogy az apa miattad nem akar a fiáról tudni. De ha te elmennél ahoz az öreg urhoz, bizony szívesen hozna áldozatokat a fia szabadságáért.

— Hogy én?!... — kiáltott fel rémülten a leány.

— Igen, te! Megmutatnád magad neki és megmondanád, hogy annak a sok évnek ára van.

Salgónak tetszett a felesége ötlete és tovább építette:

— És ha te nem mégysz el, elmegyek én. Én! Az apa! Akinek jogában áll leánya sorsát megvédeni. Elfogom mondani idősb Siró Zoltán urnak, hogy fia engem erkölcsileg megkárosított. A mocsárba, igen, a mo-csár-ba rántotta leányomat és csaló vállalata, a Tengerentuli, engem vagyoniilag tönkre zuzott. Ezért fizetni kell. Ezért fizetni kell! Jóvátételt kell fizeni. Nem, Emmi, fölöleges, hogy te menj, ezt én jobban tudom elintézni. Egyenesen megtiltom, hogy egy lépést is tégy. Apai szigorom teljességével megtiltom, hogy sorsodba e perctől kezdve beleavatkozz.

A leányra csodálatos nyugalom szállt. Szánakozva mosolygott apján, akinek nyomorultsága rikitóan tárult elébe. Milyen tájékozott, élelmes ember. Lián végleg elmondta szülei mostani existenciáját és most az apa új existenciára tör. És ezt a leánya szerencsétlenségéből akarja kiküzdeni. De hát szerencsétlen ő? Eddig nagyon ezt hitte. De most boldogan érzi, hogy öt éve makulátlanul szereti Zoltánt és hűséggel kitartott mellette. Mily jók most ezek a szenvedő évek. Hanem tartott volna ki, ha tűrte volna, hogy egy kis vagyonkával elküldi a fiu, akkor talán ott tartana ahol ezek, hiszen tőlük származik és így közéjük zuhant volna vissza. Áradó melegséggel fordult a szívéhez, mely ez érzését harmónikusan dobogja ki. És ha néhány óra óta nem is re-

ménykedett abban, hogy Zoltán mellett maradhat, e kérdés e pillanatban nem volt lényeges számára. Az volt fontos előtte, hogy merje ebben a süllyedt házban azt érezni, hogy az ő szíve tiszta.

— Nos, mit szölsz a tervemhez? — kérdezte az apa, aki el volt bűvölve haditervétől.

De Emmi hátra nyújtott kézzel már a kilincset fogta. És bucsuzóul csak ezt mondta:

— Kérlek, légy szíves ne avatkozz be az életembe, különösen arra kérlek, ne akarj engem eladni. Rossz portéka vagyok, nagykorú vagyok, nem vesz meg engem senki... Ha lesz még egyszer egy tiszta gondolatotok, tiszta érséetek, nagyon boldog lennék.

Elment.

És a szülők egymásra néztek, ijedt tanácstalansággal. Erkölcsileg lestrapált lelküket megütötte a szél. Nem tudtak megállni a bukásban, zuhantak soha ki nem mért mélységbe. És ki tudta volna megállítani őket a zuhanásban? Volt-e olyan erő ezen a világon, mely bárkit is alátámasztott volna, hiszen ez időtájt már minden erő és hivatalos tényező a mélység fenekét, a mélypontot vágyta. Hivatalos kormány-nyilatkozatok rebegték: »reméljük, hogy elértük a mélypontot«. Mindenki várta, hogy a nyomorúságát lefelé húzó teherlift, végre, egy nagyot zökken...

V.

Emminek most már csak egyetlen gondja volt. Az első megállónál elcsipni a villamost, mielőbb eljutni hotelbeli szobájába: lefeküdni aludni. Furcsa, ma megtörtént minden, hogy ne tudjon aludni, hogy nagy szomorúságok és szennyes dolgok miatt álom nélküli kegyetlen éjszakát töltsön el. Ám nagyon sok volt egy napra a kegyetlenségből. Ennyi már csak levágja az embert.

A villamos megálló felé sietve hangosan mondta maga elé: »aludni akarok«. Elmosolyodott. Zoltánra gondolt. No, most külön-külön mindketten aludni akarnak.

*

Reggel kilenckor ébredt. Felült ágyában és már tódult feléje minden, ami tegnap este öttől-tízig történt vele. Gyűrött párnájára hanyatlott és nagyon siratta magát. Családja szégyene talán csak azért kinozta, mert tudta, hogy annak ő is részese. Mit tett ő, hogy élt ő? kezdte magát vádolni.

A családi otthonban már ő is elromlott, mert hogy szegődött volna másképp öt évvel ezelőtt a fiuhoz, aki ma bizonyosan elküldi őt.

— Nem fog elküldeni! — szegte fel a fejét — nem fog elhagyni! Ha én ezt a lelki nyomorúságot eddig elbirtam, most, ma, győzni fogok, — beszélt makacs hangon maga elé.

Kiugrott az ágyból és a tükör előtt nézte magát, amint tiltakozva rázza a fejét. És látta magát, ahogy őt Zoltán sose látta, és gyönyörködött abban a pirosuló lázadásban, mely arcát elöntötte.

Dél felé elindult Zoltánhoz.

*

Zoltán már várta.

A fiu tegnap este nyolc órától reggel tizig aludt. Emmi távozása után nyomban elaludt és így le sem vetkezett. A pamlag szélére ült és gyűrött ruháját simogatta. Nagyon vágyott a mosdásra. Jó volna ha itt volna Emmi, ő hajlamos volna arra, hogy a mosdóba kalandos utakon vizet szerezzen. Lustán állapította meg, hogy nem mosakodhat meg. És még más hiba is van. Tegnap dél óta nem evett. Egy fillérje sincs. Emminél maradt az a kétszáz pengő, amit Hartmann adott. Ejha! mosdani akar, enni akar. Csupa életösztön. Ez az Emmi milyen okosan tenné, ha nem jönne el. Egy nap alatt tisztázódna minden. Tud-e magán segíteni, vagy vissza kell hívni Emmi. Ő, aki annyi rendelkezést irt alá sorsdöntő ügyekben, vajjon el tudná-e szánni magát arra, hogy lemenjen az uccára, autót béreljen és elrobogjon vele Kiskertre az apjához, és megadja magát neki. Mert csak erről van szó. Odaállni az apja elé, megmondani neki, hogy elküldte a szép leányt és többé nem mozdul el Kiskertől, vigyáz a dohánypalántázásra, szőlőpermetezésre, aratásra. A fiu kineveti magát, majd elkomorul. Keserű szájjal mondja maga elé: »nincs megoldás«... Mégis jámborul arra gondol, hogy majd csak lesz valahogy, de előbb Emmivel kell tisztázni a dolgot. És várta Emmi. Jó szívvvel gondolt a leányra, de megállapította, hogyha még halálosan is szeretné, nem élhet vele tovább. Álláshoz nem juthat és így nincs miből élni. Egyet tehetne: elvehetné feleségül. Erre sose gondolt, de most megtenné, ha az apja pénzt adna azért, hogy azután elváljon. Mosolyogva viccel magával: »és azon a pénzen, amit apámtól kapnék, esetleg tovább élhetnék Emmivel. Amilyen ügyes Emmi...« De az ő apja!

Menten kitagadná. Ezt különben már kijelentette mikor a viszonyát megtudta és attól tartott, hogy a viszonyból házasság lesz. De más baj is van. Apja nem tudja, hogy az a pénz, amit adott, mind eluszott. Zoltán megint elmosolyodott. Milyen nagy gyerek ő? Nem meri bevallani, hogy a zsebpénzen bengáli gyufát vett és hogy a csinos zsebpénz tüzijátéokra ment el. Igazán jöhetne már ez az Emmi.

VI.

A fiu zavartan fogadta a belépő Emmi.

— Nem haragszol, hogy tegnap megaláztalak? Nem volt szép tőlem, hogy elküldtelek.

— Hála Isten, jót tett neked az éjszaka. Nyugodt vagy Zoltán.

— Igen, nyugodt vagyok és tudod, ennék is valamit. Éhes vagyok.

— Menjünk el innen. Nézd milyen szép idő van kinn. Egy terraszon megreggelizünk.

— Nem, Emmi, maradjunk. Ha most elmegyünk innen egy terraszra reggelizni, folytatjuk ott, ahol tegnap abba hagytuk. Én nem is bánám. De nézd... az csak egy pár napos meghosszabbítás lenne. Nincs pénzünk. Ezt a szomorú viszonyt még anyagiakkal sem tudjuk alátámasztani.

Felkelt a pamlagról, a leány elé állt és halkán mondta:

— Emmi! Ma reggel rájöttem, hogy ezen a világon csak neked tartozom számadással. Most elmondok mindent, hogy lásd, nem vagyok oka semminek.

— Menjünk innen — könyörgött a leány — oly kegyetlen ez a szoba. Gyerünk át Budára, a hegyek közé. Az jobb környezet. Jól fog hatni rád. Már is oly ideges vagy.

— Nézd, ez itt a végállomás. És amit elmondok ahhoz nem illenek más diszletek. Hallgass meg engem Emmi, ne tégy ellenvetéseket.

A leány megadta magát és a fiura figyelt.

— Tudod Emmi — beszélt a fiu — mi súlyos egyenlőtlenségben töltöttünk el egymás mellett öt esztendőt. Összeért a fiatalságunk, de úgy, hogy te hol nagy lánggal, hol szelid fénnel, hol letipró ragaszkodással, de mindig hűséges szerelemmel vettél engem körül, míg én... nem szerettelek. Láthattad, szinte kezdettől fogva, hogy engem mennyi-

re összetört ez az egyenlőtlenség. Ez és nem az átkozott gazdasági viszonyok pusztították el idegeimet, melyek tegnap oly nagyon felmondták a szolgálatot... Emmi, nagyon sajnálom, hogy tegnap megbántottalak azzal, hogy elküldtelek. Bocsáss meg. Tudom, hogy megbocsátasz, mert erre mindig hajlamos vagy. De bocsáss meg nekem azért is, hogy ilyen hosszú együttlét alatt nem engedtem meg neked, hogy megismerj engem. Te nem tudsz felőlem semmit, de én ismerlek téged.

Emmi tagadóan intett.

— Azt akarod mondani, hogy én sem ismerlek téged? Hát hogyne ismernék, hiszen évek óta vezetsz, rendelkezel velem és ezt mindig nagy aktivitással cselekedted. Hiszen annyiszor akartam tőled elmaradni, de te mindenkor új arcra, új akarattal ölted ki belőlem akaratom csiráját. De ezenkívül azt is tudtam, hogy honnan eredsz. Ismertem szüleid, testvéred, egész környezetedet. De mit tudsz te felőlem?... Ide figyelj Emmi. Most mindent elmondok. Érzem, hogy tartozom neked vele, hogy elmondjam az életem és feltárjam előtted azokat a szomorúságokat, amelyek bennem vannak és amelyek körül vesznek engem. Amikor még minden sikerült, eltompultak ezek a szomorúságok. Valahogy úgy volt ez, mint amikor egyik szervünket megtámadó betegség egy időre elmúlik.

Zoltán egy pillanatra elhallgatott. Nézte a leányt, aki egy bőröndnek támaszkodva mélyen figyelt.

— Az apámról sem beszéltem soha.

— Igen beszéltél. Egyszer elmondtad, hogy mennyi földje és pénze van. És többször mondtad, hogy apádnál jár-tál pénzért.

— Ebből még nem tudsz róla semmit... Várj... Anyámat, bizonyos, hogy még nem is említettem előtted. Tudd meg, hogy én nem ismerem anyámat.

— Ez szomorú, — szólt halkán a leány. -- Mindig éreztem, hogy családi tragédia árnyékában élsz. Sokszor, különösen akkor, ha fáradt voltál és semmihez sem volt kedved, láttam, hogy bajaidon kívül előtttem ismeretlen kinok is gyötörnek. Ilyenkor megakartalak kérdezni, hogy nincs senkid? De nem mertem kérdezni. Éreztem, hogy kérdéseimmel csak terhedre lennék. És én mindent, ami bonyodalmat, zavart csinál, kerültem. Ez azért volt így, mert ha tele is voltam vigszággal, gondtalansággal, ez csak színészkedés

volt. Mert nekem is volt gondom és bánatom; féltem, hogy elhagysz. Látod, Zoltán, te sem ismeresz engem. De nem is akartam, hogy megismerj. Azt akartam, hogy félre ismerj, hogy olyan leányt láss bennem, aki nem fél, akinek nincs gondja, baja, tele van lenyűgöző akarattal... akit nem ráz-hatsz le a nyakadról.

— Ezt én tudtam.

— De nem engedtem meg, hogy nyilvánvalóvá legyen, mert ha ez egyszer hangosan kiderül, — akkor én mehe-tek... És nem engedtem, hogy kiderüljön előtted az sem, hogy tudom azt, hogy nem szeretsz engem.

A fiu a leányra bámult, aki néhány szóval mindent meg-mondott, ami kettőjük élete lényege volt.

— És most — kérdezte a leány — hogy minden kide-rült... menjek el... el akarsz hagyni... szakítsunk?

Zoltán a leány elé ugrott. Indulat tört ki rajta. Topor-zékolva mondta:

— »Szakítsunk!«... Eh! ettől a szótól felindulok. És mondd, ha szakítanánk? Mit szakítanánk el? Az előbb mondtad el azokat a hazugságokat, amelyekben nyakig jár-tunk. Hát ezeket a hazugságokat nem kell szét tépni? Nor-mális emberek csak szét téphetik. De én irtózom a »szakítás« szótól. E szó értelmét nem tudom. Én nem tartozom sehová. Nem vagyok része senkinek. Nincs kitől elszakadnom...

Elcsendesedett.

— Szakítás... — beszélt maga elé nagyon halkán — Jól kifundált, kegyetlen szó. Távol élek az értelmétől. Em-mi, azért akarom elmondani az életemet, hogy megértsed az én pusztulásomat. Sajnálalak téged, mert csak azon töröd a szived, hogy szakítunk-e, vagy nem szakítunk. Be kell valla-nom, hogy együttélésünk hosszú sorján sokszor szerencsét-lennek éreztem magam azért is, mert a szívem nem tudott felmelegedni hozzád. De hát az én lelkem sivár volt mindig, apró gyerek-korom óta. Hallgasd végig történetemet és ak-kor mindenre magyarázatot találsz.

— Végre itt az ideje annak, hogy meghalljam azt, amit régen kellett volna tudnom. Beszélj Zoltán.

*

— Tíz hónapos korom óta az apám nevelt. A szülői házban nem emlékeztetett engem semmi anyámra. Gyerek-koromban nem kerestem, nem is hiányzott. Apám interná-tusba adott, idegenek között éltem. Szünidők alatt alig

akadt egy este, melyet apámmal együtt töltöttem. Ő zárkózott jellem, bár külseje teljesen ellentmond egyéniségének. Piros, heves tekintetű ember. Ma ötvenhat éves. Szálfa ember. Dus haja teljesen ősz. Mindig ősznek ismertem. Gazdag ember volt mindig. Sokat örökölt és sokat gyűjtött. Mindig lehangoztak, sokszor levertnek láttam. Bevallom, számomra örömet sosem szerzett, mindig szigorú volt hozzám és tanulmányi éveimben szigorú kezekre bízott. Apámhoz való viszonyom csak fegyelmezéseket, elszámolásokat, kötelezettségeket jelentett. Első megütközésem apámmal hadbavonulásomkor esett meg. Hazamentem elbucsuzni. Bort tett az asztalra. Husz éves bort. Annyi esztendő voltam én. Sok pohárral kínált meg. Nem rugtam be, de nagyon elérzékenyedtem. Anyámra gondoltam. Már régen tudtam, hogy anyám él. Apám, az érettségi után, amikor a jövőmről beszélt velem, odavetett egy pár mondatot föléle. Kegyetlenül kinlódva védekezett és vádolt. Akkor sajnáltam apámat. Nem erőszakoltam, hogy többet is mondjon, talán féltem is attól, hogy többet megtudok. De ez este, talán azért, mert háboruba indulok, anyám utáni vágyak ülték meg szívemet. Bucsuzáskor szóltam, hogy szeretném látni. Háboruba megyek, ott pusztulhatok, szeretnék beszélni anyámmal. Apám a bucsuzás pillanatában, e kérésemre felszegte a fejét és kegyetlenül mondta: »Fiam, husz éve nem keresett anyád. Nincs szüksége rád. Mit akarsz tőle? Ha tudnám is merre él, nem küldenék hozzá. De nem tudom hol és hogyan él?« »Vétkezett anyám?«, kérdeztem vakmerőn. »Anyád konok volt, rossz volt! Átkozottá tette életem«.

— Először láttam apám arcán a tragédiát. Apám sötét volt. Bucsuzáskor szomorúan ölelt meg. Kocsim már elindult, de utánam kiáltott, hogy várjak még. Berohant a házba és percek múlva egy lezárt borítékot adott át. A vonatban feltéptem a borítékot. Anyám arcképe volt benne.

— Ez a bucsu nagy törés volt apám és köztem. A háboruba indultam, a végzet sötét romantikája gyült bennem. És e romantikába nagyon beleillett volna anyámmal való találkozásom. Apámnak meg kellett volna tenni mindent, hogy anyámat láthassam. Nem hittem, hogy nem tud föléle. Nem hittem, hogy anyám sose akart engem látni. Bizonyos, hogy a váláskor örökre eltiltotta tőlem. Mert tiltani, eltiltani, megtiltani nagyon jól tudott. Olyan volt mint egy megfélebbizhetetlen hatóság. Végzéseket, rendeleteket, határoza-

tokat adott ki. Cselédségével csak írásban érintkezett... Nagyön boldogtalan lehetett mellette szegény édesanyám...

— Ezek a gondolatok kínoztak a vonatban, mely napokon át marsolt velünk Galicia felé. Ezeket a gyötrődéseket hurcoltam magamban sáros gyaloglásokban, éhezésben, ütközetben. Néha irtam egy tábori lapot: »Apám, élek«. Aztán ezt is abbahagytam. Vajjon kinlódik-e? Töri-e szívét a kérdés, hogy él-e még a fia? És furcsa, de jólesett, elégtételül szolgált, hogy nem tudta merre vagyok, élek-e még, mint ahogy nem tudta, hogy merre van, él-e még az anyám... 1916 június 4.-én Csernovic alatt megsebesültem, fogságba estem. Nem beszélek fogoly életemről. Tűrtem. Millió fogoly életét éltem. A két forradalom alatt bolyongtam a nagy rendetlenségben. Ez a bolyongás volt az út hazafelé. 1921 év őszén léptem át falum határát.

Zoltán félbeszakította elbeszélését. Mint árnyék imbolygott a szobában. A leány szorongva nézte a fiút, aki visszarozkodt a pamlagra és fejét tenyerébe ejtette. Szeretne szolgálatára állni, teát, szendvicseket hozni neki, de nem merte semmivel sem megzavarni.

A fiu felemelte a fejét. Lemondóan legyintve mondta:

— Ez mind semmi! Ami most következik az korunk jólismert ponyvaregénye, rémdrámája. Azóta olvastam könyvben, láttam színpadon, de amikor velem történt meg az eset, azt hittem, hogy a világon egyedül csak velem történhetik meg.

— Mentem az országuton. Falumbéliekkel, köztük apám cselédjeivel is találkoztam. Mind ismertem. Nem akadt egy is, aki rám ismert volna. Egy sem köszönt. Végignéztam magamon, s ami már régen fel sem tűnt előttem, észrevettem magamon az elmúlt hét esztendő szennyét, rongyosságát, testem romlását. ...De megyek apámhoz. És elfelejtetek vele minden rosszat, a fájdalmat és félreértést. Már régen lehiggadtam és a megtett sokezer kilométert mind az apám felé tettem meg. Forrósodó szívvel értem házuk elé... És megtörtént a találkozás. Apám íróasztalánál ült, amikor beléptem. Idegenül nézett rám. Nem ismert meg. Egy pillanatra megdöbbsentem, de aztán hozzárohantam, eléje hullottam: »én... én vagyok! apám!« És elmondtam ezt százszor is, de apám csak tompán nézett reám. Vizsgált. Vergődött. Hallgatott.

— »Ön azt mondja, hogy a fiam« — szólt végre. »Két évvel ezelőtt ugyanígy betoppant hozzám egy legény és ő is éppen ilyen megrendítően mondta, hogy a fiam. Ő is ilyen rongyos volt és dobálózott intim adatokkal. Csaló volt. Le-csukattam. Magát nem fogom vallatni. — Éhes? Akar egy rend jó ruhát? Egy kis pénzt? Adok. De menjen isten hírével. Ne szomorítsa meg egy apa szívét. Az én fiam Csernovicnál elesett. Engem erről hivatalosan értesítettek«.

— Sose felejttem apám jég-arcát. Ki se hallgatott, nem kérdezte, hogy mégis mivel tudnák bizonyítani. Szinte azt kellett gondolnom, hogy nem is örülne, ha kiderülne, hogy a fia vagyok. És mert nem mentem el, tovább öldösött szavaival. Beszédéből gúnyos mondatok hulltak és állandóan agyonütő tekintettel nézett reám... És mégsem haltam meg ezekben a percekben. Meredt csodálkozással figyeltem apám beszédét, melybe az ablak előtti öreg diófáról lehulló diók kopogtak bele.

»Ahogy mondtam, két évvel ezelőtt is járt itt egy fickó. Voltak bizonyítékai. Bizonyos, hogy a fiammal együtt szolgált és bizalmasa volt neki. Éppugy ön is bajtársa volt neki tudja és felkészült rá, hogy elmondja a fiam élettörténetét, benső titkait. De ez nem ér semmit. A rút csalást ezer hurokkal tudtam két évvel ezelőtt is megfojtani. De ezek közül elég az, ha önre nézek. Az ön szeme kék, a fiamé acél-szürke volt. Hagyjon engem békén, ne zavarjon. Elég, ha futni hagyom.«

— Apámra néztem. Ellenségesen mondtam: Az ön számára mindegy, hogy él-e a fia, vagy meghalt. Én Siró Zoltán vagyok, de nem tudok semmi bizonyítékot adni magamról. Csernovicnál megsebesültem és amikor egy orosz kórházban magamhoz tértem, már nem volt meg a levéltárcám, melyben anyám képét őriztem.

— Apám szinte diadalmasan vágott a szavamba. »Megvan minden. A vöröskereszt elküldte. Megmondtam ezt a másik csavargónak is.«

— Hát meg van. Ez volt talán a bizonyíték, hogy meghaltam. De én mégis élek. Mit tehetek én arról, hogy ellen-bizonyítékom nincsen. Csak egyre emlékeztettem, hogy a fia mikor elment a háborúba, az anyját követelte öntől.

— »Erről is tudott a szélhámos. Tudta ő is a fiam titkát... De üljön le... Látom, hogy fáradt... Az a másik próbál-

kozó is beszélt a fiam édesanyjáról. Nézze én szóbaállok magával. Ha feltárom magam, talán mégis megkimél... Napokig kétségek kinoztak. Bevallom, már szentül hittem, hogy a fiam él, előttem áll. Az a másik sokkal tehetségesebb volt. Házamba fogadtam. Lestem utána... Mig végre kiderült.»

— Apám teli volt izgalommal. Kétségbeesetten kiáltotta: »mit akarnak tőlem?... Tudják, hogy gazdag vagyok! Két évvel ezelőtt járt itt az a lelketlen és most ön áll előttem.«

— A másikat becsukatta. Tudnia kell a nevét.

— S apám bevallotta, hogy a másikat nem csukatta be. Csak engem ijesztgetett vele, mert remélte, hogy elfutok. De engem most nem érdekelt, hogy bajtársaim közül ki volt az a hitvány. Engem csak az érdekelt, hogy az a másik már majdnem elhitette vele és engem nem ismer meg, nem ömlik vérem a vérébe, ahonnan elindult. Vajjon a véréből indultam-e el? Talán nem is az apám. Szörnyű gondolat rohant rám. Fulladozva szóltam: úgy tudom, hogy ön az apám, de lehet, hogy tévedek. De mondja meg végre, hogy hol az anyám? Anyám felől mégis bizonyos lehetek... Ön ruhát és pénzt kínál. Adja csak vissza, amit a vöröskereszt adott önnek: anyám fényképét.

Apám teli izgalommal mondta: »az én fiamnak acélszürke szeme volt.«

— Nagyon elszomorodtam. Így emlékszik rám. Már másodszor mondja, hogy szememet acélszürkének látta. Mit tudom én? Sose néztem a szemembe. De talán ő se. Kegyetlenül mondtam neki:

— És hacsak egyszer meztelenül látta volna a fiát, most egy anyajegyről megismerné. De ön aki felnevelte a fiát, sose látta sem a testet, sem a lelket. Hiába kinzom agyamat, szívemet, hogy előkotorjak egy emléket, melyet észrevétlenül ad az apa a fiának... De én nem lovagoltam sohasem a térdén, nem turkáltam hajában, nem tanított meg semmi játéokra, nem énekelt nekem soha... nem csodálom, hogy nem ismer meg. Nem ismerte a hangomat, nem tudta milyen a szemem.

— A rettenetes ember megtört... Nevemen szólított... Én már alig voltam magamnál. Sirtam, sirtunk...

— Apám a szobámba küldött. És én mentem át az udvaron. Öreg kutyánk, a drága Bodri, gyermekkorom egyet-

len nagy élménye, boldogan ugatva fogadott. A drága pára
rám ismert... Mentem az udvaron át, házunk balszárnyán le-
vő messze szobámba. Mindig ily messze éltem apámtól... S
apám lesett utánam, látta a kutyát, látta a házban való ott-
honosságom...

— Nem tagadom apám mindent megtett, hogy a bor-
zasztó találkozást feledtesse velem. Főképpen ellátott pénz-
zel. Én úgy viselkedtem, mintha rendbe jöttünk volna egy-
mással, de változatlanul közöttünk állt anyám árnyéka. Ő
tudta, ha nem is szólt róla, hogy némán állandóan anyámat
követelem tőle. De erről hallani sem akart, inkább pénzzel
narkotizált. Gyűlölte Budapestet, de engedte, hogy itt éljek
és tömte belém a pénzt. Adna most is, csak kérnem kell, de
ennek most már újabb ára van. Ami ez után következett...
De Emmi! Te alszol!

A leány lehunyt szemei részvétellel nyíltak a fiúra.

— Istenem, mi van még hátra?

(Folytatása következik)

Radó Imre

A világgazdaság körül

(Folytatás)

Ha tehát ma a földön termelt javak összesítésével világtermelésről és az összes bármilyen módon elfogyasztottak összeadásával világfogyasztásról beszélhetünk is, — már a világjövedelmet és ennek elosztását emlegetni határozottan túlkorainak tűnik fel.

A rendszertelen, minden világgazdasági szükséglet-előszámítást megcsúfoló termelés, másrészt a hasznos anyagoknak és állományoknak, a legközelebbi nemzedékek örökségének egyenesen hajmeresztő pocskolósához is vezetett. A szénbányatulajdonosok, a kőolajfúrók csak arra törekcszenek, hogy minél többet emeljenek ki a föld öléből és szolgáltatassanak ki a tűznek — akkor, mikor szaktudósok már évtizedekre kiszámítják ezen istenáldások kimerülésének várható időpontját. Igazi rablógazdálkodással irtottak ki nagyértékű őserdőket (a már ma is fabehozatalra utalt Amerikai Egyesült Államokban évente négyszer annyi faállományt vágnak, mint amennyit ültetnek), meritették ki sokhelyütt a talaj termőerejét, nagyszerű állatfajokat, aminő például a bálna, sodortak a kihalás szélére. Még látni fogjuk, hogy ilyesmit embertársaik egész fajtái irányában is elkövettek. A természet által jóságosan rendelkezésünkre bocsátott anyagok és erőforrások pazarlói azzal szeretik magukat áztatni és lelkiismeretüket megnyugtanni, hogy az előhaladó technika mindenkor talált, tehát a jövőben is találni fog pótlást mindenre, ami az ember keze alatt elfogy. Ez ugyan éppen olyan, mintha valaki azt mondaná: eddig egyszer sem haltam meg, tehát nem is fogok meghalni soha.

VI.

Igaz, hoz a mai termelők érdeke némi rendszert a termelésbe, — de megint nem az emberiség összérdeke által megadott rendszert. A mai termelő vállalkozót csak annyiban vezeti és vezetheti annak szempontja, hogy

mire van minél több embernek szüksége, amennyiben az illetők a termény előállítás költségét és hasznát, tehát árát megfizetni is tudják. Amennyiben erre nem képesek és nincs állam vagy jótékony intézmény, mely ezt helyettük vállalja, akár éhen is halhatnak, mint egyes években az oroszok, kínaiak, indusok milliói. Amiért azonban fizetőképes emberek árt, talán magas árt is hajlandók adni, például pipere-cikkek, annak előállítására készséggel lekötik a talán hasznosabbra is fordítható tőke és munka korlátlan mennyiségeit.

A másik rendszer a mai termelésben: a termelési eszközök minél teljesebb elharácsolása minden tényleges és lehetséges versenytárs elől, tehát lehető teljes egyeduráság szerzése egyes fontos anyagokra, pl. a kőolajra, szénre, fémekre, erdőségekre, termőföldre. Meg a forgalom eszközeire és útjaira, a hajókra, a tenger- és hegyszorosokra. És talán mindenek előtt a fizetések eszközüül szolgáló fémre: az aranyra, általában a pénzre. Az ilyen monopoliumok megszerzése céljából az államok rendszerint készségesen rendelkezésre álló eszközeit is fel szokták használni és ebben azután nem riadnak vissza a legrútább cselszövényektől, még a háboru rémségeinek földidézésétől sem. Hiszen egy minden vagy sok embernek szüksége cikkben teljesen keresztülvitt monopolium valóban képessé teheti szerencsés birlalóját az illető cikk árának oly magasan tartására, hogy a válság arról az oldalról legalább nem fenyegeti. Am ez elég sovány vigasztalás azok számára, akik ama cikk így tartott árát megfizetni nem képesek.

Erre az utóbbi esetre és egyszersmind a világgazdaság mint szervezet nemlétezésére kirivó adalékot szolgáltat a mai gabonaválság, melynek során az amerikai farmerek termésük felgyújtására gondoltak, miután a buzaár a learatás költségeit sem fedezné — ugyanakkor, amikor Kínában az emberek milliói állnak az éhhalál előtt. Tegyük fel, hogy amaz amerikai farmereknek sikerülne az összes többi világ gabonatermését beszűntetni és ezzel a maguk számára az egész világra nézve gabonamonopoliumot szerezni, ez bizonyára megszabadítaná őket eladási, értékesítési gondjaiktól, de semmit nem segítene a Kínában éhenhalókon, hacsak nem abban, hogy meggyorsítaná, megrövidítené haláltusájukat. Azóta már az amerikai tejtermelők szövetsége is megszólalt: az Unió tehénállományának tizszázalékos leapasztását

kívánva — nem takarmány- és legelőhiány miatt, hanem csakis a tejárak magasabban tartása végett.

A termelőkben általában megvan a törekvés, hogy cikkeiket minél több fogyasztóhoz eljuttassák, ebben a tekintetben legfőljebb a határhaszon elérése által, melyen túl a termelés további költséggel kiterjesztése nem hozna többé új nyereséget, korlátoztatják magukat. De nem a bár legtöbbet hangoztatott nemzeti, faji, vallási ellenszenvek által. Példa erre a nagy hadiszercégek, melyek, ha csak profit mutatkozik számukra, a legnagyobb készséggel fegyverzik föl állítólagos hazájuk valószínű ellenségeit. Anglia, Németország, az Unió buzgón szállítanak munkagépeket a legkülönbébb országok vállalkozói számára, akik ezzel a felszereléssel tudják csak megteremteni azt a mezőgazdaságot, ipart, mellyel azután a gépeiket szállító országnak támasztják a legveszedelmesebb versenyt. Ez a minden termelőnél egyforma törekvés megint a világgazdaság kialakulásának egy jelensége lenne, ha a cikkeknek a fogyasztókhoz eljuttatása nem történnék annyira világgazdaságellenes módon.

Az még hagyján, hogy minden eladó kínálja, dicséri az árúját, hogy a házak falaitól és esténként a tetők feletti égboltozattól kezdve a legkomolyabb könyvek borítólapjáig, a hamutálcáktól a villanyos kocsik oldalaiig és a színházak vasredőnyeieiig minden csak valamely kakaó, sósorszesz, cipő, autóabroncs kiválóságát és olcsóságát hangoztatja előttünk. Hagyján az is, hogy a válságokon keresztül még működni képes vállalatok mind kevesebb sajátképpen termelő munkás kezét és mind több terjesztő ügynököt alkalmaznak, úgy hogy a propaganda-költségek nem egy cikknél már sokszorosát teszik ki az előállítás költségeinek, ami az illető cikkeknek a fogyasztó szempontjából merőben megokolatlan megdrágulását vonja maga után. Ez még mind a világforgalom kíséretében kialakuló világpiacnak egyes árútipusok által való betöltéséhez és ez úton legalább az illető cikkekben világgazdaság kialakulásához vezethetne.

Az igazi baj ott kezdődik, ahol a termelők, az eladók csoportjai a piacokat nem rendes gazdasági verseny útján, hanem egészen más módokon igyekeznek a maguk kizárólagos uralma alá hajtani, minden verseny eltüntetésével egyeduráságot, monopoliumot szerezni az eladás terén, ha ez az általam előbb érintett módon a

termelés terén nem sikerült nekik és ez úton ismét bármely árt kisajtolni azokból, akiknek az illető cikkekre kényszerítő szükségük van. A verseny kizárásának, a monopólium megszerzésének még aránylag szelíd eszköze a ma sokat emlegetett dumping, az árúknak még a termelési költségeken alóli árakon is kínálása, hogy azután, ha a versenytársak így eladni nem bírnak és inkább beszüntetik kínálatukat, a kellő tartalékokkal rendelkező dömpingelő ismét fölemelhesse árait és búsás fölülnyereséggel hozhassa be, amit feláldozott.

Az egyszerű dömpingnél világgazdaságellenesebbek a vámpolitika fegyvertárának vastag bertái, tankjai és bombavetői: a hazai piacon, de az illető állam politikai összeköttetései révén tőle függő más piacokon is, bizonyos külföldi árúknak kibírhatatlanul magas vámokkal oly mértékben megdrágítsa, hogy az illető cikkek már nem szerezhetők be onnan, hanem csak a vám által, miként mondják: védett hazai vagy más kedvezményezett olykor egyenesen ismét monopóliummal megajándékozott forrásból. A vámokkal egyidejűen a szállítási díjak különböző megszabásaival, egészségügyi mezbe öltöztetett forgalmi nehezítésekkel újabban a külföldi cikkek megfizetéséhez szükséges devizák megtagadásával és ultima rációként egyenes tilalmakkal is zárják el a mai államok érdekcsoportjaik versenytársai elől a valami módon rendelkezésük alá került piacokat, azt gondolva, hogy a már vázolt nemzetközi munkamegosztásban ez úton is saját nemzetbelieik, adóalanyaik számára biztosíthatják vagy kaparinthatják meg a jövedelmezőbb, kellemesebb, előkelőbb teendőket. Így azután a kialakulni látszó világpiac ismét sok kisebb, mindenféleképpen szűkített és korlátozott helyi piacra bomlik szét, melyeken ki van zárva, hogy a legolcsóbb és legjobb termék jusson el minden esetben oda, ahol a legnagyobb szükség van rá és ahol leginkább megbecsülik.

Világpiaci árakról többet hallunk ma, mint bármely másról; általános a panasz a mezőgazdaság, bányászat és első ipari kikészítés terményeinek világpiaci árhanyatlására, mely mind nagyobb arányban teszi lehetetlenné a termelés eddigi szintjének fenntartását. Azonban a további ipari kikészítők és kivált a fogyasztók számára a világpiaci árak egységes esése csak elméletben létezik; a valóságban messze a világparitás fölött kell megfizetniük azt, amire szükség van és pedig majd minden országban más és más mértékben. Ma a kenyérgabona

Németországban háromszor-négyszer oly drága, mint némely közeli országokban, vagy ha úgy tetszik, a világpiacra. Teljes joggal mutatnak rá a nyersanyagárak nagy hullámzásaira és ezekkel szemben a kész termékek, kivált az élelmi cikkek szívós ártartására is. Protekcionista rendszabályokkal éppen csak a védett cikkeknek, de nem a beléjük fektetett munkának árát sikerül biztosítani, mely ha névlegesen tartja is színvonalát, a bér vásárló erejének csökkenése folytán elveszti értékének kisebb-nagyobb részét.

Az áraknak — árúk és szolgáltatók árainak — kiegyenlítése és legalább nagyobb időszakokra állandósítása (stabilizálása) nélkül nem lehet szó világgazdaságról; ha ilyen kialakult volna is, bele kellene, hogy haljon vérkeringésének számtalan helyen történő kiméletlen lekötésébe. De egyáltalában létre sem jöhet addig, amíg egy termelési ágba — az őstermelésbe — fektetett munka és tőke jövedelmezőségében olyan messze visszamarad más termelési ágakba — a kiegészítő iparba és kereskedelembe — fektetett munka és tőke jövedelmezőségétől, amíg a mai értelemben és terjedelemben agrárkérdés létezik.

A verseny kizárása ma nemcsak a vállalatok ellen irányul, hanem még a legszürkébb munkások ellen is, akik készséggel mennének a világ bármely tájára, csak hogy a maguk és családjuk szerény megélhetését megkeressék. Ma mind több ország tilalmazza mind ridegbben külföldi munkások bejövetelét és kereset vállalását — nem alap nélkül, miután az illető országok bennszülött munkásainak nagy része is kereset nélkül lézeng az uccán, — ha már valami kereset mutatkozik, ez maradjon csak azoké, akik előreláthatóan az országban költik el azt, az ország termékeit fogyasztják, fizetik meg és nem szállítják keresetük javát oda, ahol már más termelők vevői lesznek. Sajnos, a munkakereset ilyen zárolásai még az országhatároknál sem állnak meg; az átkos politika tekintetéből olykor a saját ország polgárainak és gyarmati alattvalóinak kisebb-nagyobb részét is kizárják, mindenféle bevallott és letagadott, részint neveltséges, részint szennyes, részint véres eszközökkel a keresetek nagy részéből, a munkavállalásból éppúgy, mint a tőkés vállalkozásából és birtokszerzésből, olykor még az ezekhez szükséges tanulásból is. Ezzel azután lehetetlenné válik a szolgáltatások árainak, a kereseteknek kiegyenlítődése, nem-

csak világszerte, hanem már egyes országokon belül is; már pedig ilyen kiegyenlítődés nélkül elkerülhetetlenek maradnak a légüres térben termelés és a kenyér után üres légbe kapkodás szomorú jelenségei, a minduntalan meglepetésszerűen kitörő válságok. És a világ különféle pontjain minden, legsilányabb kereset után mohón kapó, minden emberi igényről könnyen lemondó pária-tömegek tenyésznek ki, melyek még talán a rég- és nemrégmult idők rabszolgáit is megirigyelhetnék, melyeknek versenye megrontja a kedvezményezett uralkodó népek gyermekeinek keresetét, leszállítja ezek fogyasztóképeségét is és ezzel letöri a látszat szerint legkedvezőbb helyzetű nemzeti gazdaságok fejlődési lehetőségét. Erre kitűnő példát szolgáltatnak az Északamerikai Unió államainak „szegény fehérei”, akiket a mindenféle nyomással igénytelenekké tett feketék ki nem bírható versenye tett ezeknél a feketéknél is nyomorultabbakká. Ne áltassuk magunkat, különösen ne áltassák magukat a pillanatnyilag másoknál talán kedvezőbb helyzetben levő országok gazdaságának vezetői: hiába építenők ki a viláfgazdaság eszközeit a legtökéletesebben és szabadabban, — amíg az egyes országokon belül egyes kiváltságos csoportokért és nem az ország összlakosságaért történik minden, — addig nemcsak helyesen felfogott államnemzeti gazdaságról nem lehet szó, de még sokkal kevésbé világgazdaságról és ennek egyenlőségéről.

A kereset egyedarázítására irányzott emez erőszakos-sághoz képest még szelidnek mondhatók, bár éppen elég ember életét zavarják meg, tanulmányait akadályozzák, még egészsége helyreállítását is gátolják azok az intézkedések, melyekkel az államok ma polgáraik egész csoportjai, osztályai vagy valamennyiük számára részint politikai okokból, de részint éppen csak a pénznek az országban tartása végett, megnehezítik, sőt meggátolják a külföldre utazást, külföldön gyógyulást, tanulást, szórakozást, még külföldi fizetési eszközök beszerzésének korlátozása vagy tilalmazása útján, egészségre, művelődésre kíváncsra, egyenesen még csak nem is tilalmazott külföldi cikkek megrendelését is.²⁾

²⁾ Az összes, még szocialista vezetés alatt álló országok gazdasági elzárkózására, a munkásoknak is mind nagyobb mértékben hazákhoz kötésére nézve világos és meggyőző fejtegetéseket találunk Dr. Felix Sommarly „Wandlungen der Weltwirtschaft seit dem Kriege” c. könyvében.

VII.

A mai üzleti vállalkozó — ember vagy ország — minél többet akar eladni minél több embernek minél nagyobb nyereséggel. Be is rendezkedik a lehető legnagyobb léptékű termelésre, szállításra, e végből állótöként beveti az üzletbe utolsó tartalékait, a megszokásig megfeszíti hitelét. A szeme előtt lesirámlott tömördek szomorú, ellenkező példa után is a régi jó „akinek az Isten hivatalt ad, észt is ad hozzá“ kapta-fájára azt várja, hogy aki egyszer termelni tud, annak majdesak akadnak vevői is. Ne ítéljük el ezért tulságosan a mai termelőt: ez rendszerint nem lát maga előtt más lehetőséget a megélésre, boldogulásra és — élni csak kell. Boldogulni is; ez utóbbi, az anyagi és erkölcsi előhaladás reménye nélkül a munka teher, az élet nyűg mindenki számára. A megélés, boldogulás érdekében az üzleti vállalkozó éppoly könnyen küldi halálba lehető versenytársait összes munkásaikkal és egyéb pereputtyukkal együtt, mint — mondjuk a déltengeri fejdadász a szomszéd törzsek vele egy területen vadászatni óhajtó tagjait.

Ez a ténykedése sokszor a legnagyobb szerűbb eredménnyel jár; egész szakmák munkástömegei, egész országok lakosságai süllyednek máról holnapra a leg-sötétebb nyomorba. De azért a győztes vállalkozó, vállalkozó-csoport vagy vállalkozó nemzet mégsem éri el célját, miután a mai emberiség létszáma a reszelők és cipősamfák, a rádióhangerősítők és parabellumpisztolyok termelésének megtízszerezésével sem szaporítható két-milliárd lélekről csak hárommilliár lra és kivált a fizető-képes egyéneké nem vihető fel mondjuk százmillióról akár csak száztízre is. Az emberiségnek ez utóbbi, a vállalkozók szemében mindenestre legnemesebb töredéke a konjunkturás évtizedekben a technika haladása és a gazdasági élet föllendülése során minden marxista katasztrófa-jóslat és Verelendungstheorie ellenére terjedni, a bérkeresők mind több rétege irányában mélyülni lát-szott, azonban a legutóbbi válságok során ismét folyton és rohamosan fogy — abban a mértékben, amint az egyelőre szerencsés vállalkozóknak sikerülne minden hasznót, minden gazdasági erő feletti rendelkezést magukhoz kaparítani, míg az emberek tömege, talán többsége, a nyereséges termelés folyamából kivette pusztán „fogyasztó“-vá lesz, — de nem árufogyasztóvá, hisz

ehhez nincs fizető vásárló képessége, — hanem saját testszöveiteinek az éhhalál menetében elfogyasztójává. Lloyd-George erőteljesen megrajzolt képe szerint ma munkanélküliek tüntető seregei vonulnak el fölös élelmiszerekkel és ruházati cikkekkel zsúfolt raktárak előtt. A munkásoknak a létminimumra szorulásáról szóló marx-lasselei elméletre, „a vasbértörvényre“, tehát ma abban az értelemben cáfol rá az élet, hogy a munkásoknak kedvező alkalmazási viszonyok föltételezésével több jár a pusztá megélhetés eszközeinél — a valóságban azonban még ennyi sem. Sőt az úgynevezett túltermelési válságok során a vagyon a fizetőképesség mind kevesebb kézbe összepontosulása folytán a határhaszon is lejjebb száll, már nem több, hanem kevesebb helyezhető el nyereséggel az egyes cikkekből, ami újabb vállalkozórétegek elszegényedését, proletarizálódását, fogyasztásra képtelenné válását vonja maga után.

Beszéljen valaki világgazdaságról akkor, mikor a termelők világszerte azt állítják elő, amit senki sem tud elfogyasztani — nagyrészt azért, mert ugyanazon termelők tették erre embertársaikat képtelenné!

VIII.

A gazdasági hatalmak közül legszélesebb áttekintést, legtöbb előrelátást, legnagyobb mozgáslehetőséget, no meg lelkiismereti aggályoktól mentességet a nemzetközi pénztőkének szoktak tulajdonítani és ezért ettől a tőkétől várják a vulkán-felületek füstkémenyeinek és lávaforrásainak módjára mind sűrűbben felbukkanó bajok orvoslását, sőt a világgazdaság megszervezését is.

Mi is az a sokat emlegetett és a maga egész valóságában soha meg nem látott valami, amit nemzetközi tőkének nevezünk? Nem más, mint potenciális gazdasági erő, több-kevesebb kézben összepontosult rendelkezési lehetőség az emberi világ fizető eszközei, pénze fölött.³⁾ Nem azonos ez a tőke a világ nagybankjainak kimutatható pénzállományával. A régebben tarkán sokféle fizető eszköznek a nemes fémekre, majd ezek közül is — sokak szerint túlhamar — mindinkább az aranyra korlátozódása a világgazdaság kialakulásának egyik jeleként lenne üdvözölhető, — ha az így kitermelődött tőke a szó helyes értelmében nemzetközi volna, valóban mindenütt ott lenne, ahol reá szükség van.

³⁾ Heller Farkas meghatározása.

Senkinek sem kell magyarázni, mennyit tehet a pénztőke mind egyesek, mind pedig sokak érdekében, persze egyesek és sokak ellen is. Egy nehézségekbe jutott már-már kaput záró gyár gépei megint zakatolni kezdenek, régóta rövid heteket dolgozó munkásai már elbocsátott, de most ujonnan alkalmazott szaktársaikkal együtt megint elfogadható összegeket visznek haza a bérfizetési napokon, lakóhelyük körül az üzletesek, iparosok megkapják követeléseiket, még újra, ezuttal készpénzért el is adnak a munkásoknak, — mihelyt egy jelentősebb pénzkölcsön lehetővé tette a gyár számára újabb anyagok beszerzését, újabb bérek kifizetését. Viszont a legvirágzóbbnak látszó gyár is kiolthatja kazánjait, ha az őt „finanszírozó” pénzesoport egyszer kénytelenségből vagy más irányú újabb számításból megtagadja a neki nyújtott hitel meghosszabbítását, amikor is menthetetlenül guruľnak le a gazdasági lejtőn a nyomor pokolszakadéka felé a gyár különböző minősítésű munkásai családjaikkal, fogyasztási cikkeik szállítóival együtt. Egy már-már veszedelmes méreteket öltő konjunktura még a túltermelési vagy válsági stádiumba lépése előtt lelanyhulhat, a hiteladó tőke parancsára. Egész országok élete fölpezsdül egy kellő időben kapott hiteltől, viszont lekókkad egy szükségelt kölcsön elmarádása esetén.

Es a pénztőke mindenütt ott terem, ahol megfelelően gyümölcsöző és biztos elhelyezést kínálhat neki. Nyereség és biztonság — e kettő kell a nemzetközi tőkének — akár a szabadság és szerelem Petőfinek; nélkülözni egyiket sem hajlandó, de a nyereségért odaadja a pénze pillanatnyi közellétét, a biztonságért a végső esetben még nyereségét is. A nemzetközi tőke tehát készségesen, a legmérsékeltebb kamatra odakinál bármi összeget, ahol az évi részletek hiánytalan megfizetésére biztosan számíthat, — tartózkodóvá, igényessé lesz, ahol a részletek törlesztése valamely okból kétségesnek mutatkozik. És futva menekül, mint egy karsztbeli földalatti mederben a víz, eltűnik onnan, ahol az adós fizetéseképtelenségének réme fölmerül. Így a tőke erősebbé teszi az erőt, az egészségest és megadja a kegyelemdőfést a gyöngének, a betegnek.

Ebben azután ki is merül a nemzetközi tőke előrelátása. De a gazdasági élet legalább elfogulatlan bírálójának és e révén kiválogatójának szerepét is éppen csak a pillanatnyi helyzet és kíváncsi szempontjából

tölts be, míg az emberi faj életérdeke szempontjából olykor a legsilányabb az, amit a tőke támogat és a legbecsesebb, amit pusztulni enged. Még önmagát sem képes a tőke egyes főszerveinek, góccinak összeomlása ellen biztosítani; kell-e erre megdöbbentőbb példa az angol aranyvalutának, a világbizalom erős várának legujabb összeroppanásánál? Hallatszik ugyan olyan nézet is, hogy a font katasztrófája voltaképpen nem is katasztrófa csak egy nagystilű óvó és előkészítő rendszabály, — de ha így is lenne, ez sem változtatna azon a tényen, hogy a font ma már nem az, aminek még néhány év előtt az egész világ nézte. A nagyvilág pénzpiaca olyan, mint egy nagy képességű tábornok jellemzése szerint némely ország vezérkara: Ententeich, melyben nyugodt időben színpompás kacsák és egyéb madarak uszkálnak, ezek azonban rögtön szétrebbennek, amint egy lövés eldördül. Vagy mint egy színház ünneplőbe öltözött, ünnepi hangulatba is ajzott közönsége, mely megriadt vadesorda módjára egymást tiporva rohan a kijáratok felé, mihelyt valaki — esetleg egész alaptalanul — tüzet kiáltott és ezzel nagyobb szerencsétlenséget idézett föl, mint aminőt egy valószínű tűzeset jelentett volna.

Ily szellemi vértességgel kell a pénztőkének nemcsak a gazdasági érdekeltségekkel folyton érintkezésben, alkuban állnia, hanem a politikai, katonai hatalmakkal is, melyeknek igényeit saját működési lehetősége érdekében szolgálni kénytelen sokszor azon a határon túl is, mely saját érdekeinek, biztonságának megfelel. A szó legmesszebbmenő értelmében közveszélyes fegyverkezésekre, sőt háborús vállalatokra kénytelen kezelői esetleges jobb meggyőződése ellenére is pénzt kölcsönözni az államoknak; ebben van a nemzetközi pénztőke legnagyobb kockázata és a legnagyobb üzemi kiadástatétele, mely ugyan a tőkére nézve szerencsés esetben egy-egy háborús kölcsön legalább néhány éven át igen magas kamatozásában nyer búsas jutalmat.

A pénztőke, illetve az azt immár egyedül képviselő arany az őt felhasználó államok gazdasági és fegyveres harcainak eredményeként saját birlalói számára is nyugtalanító mértékben összetorlódik ott, ahol már semmi nemű kár helyrehozására vagy új javak termelésére nem szolgálhat és elérhetetlené válik más országokra nézve, melyeknek rá a legégetőbb szükségük lenne. Első sorban ma azért, hogy a reparációknak nevezett háborús kötelezettségeinek megfeleljenek. Ezeknek a reparációk-

nak, — még ha a győzők „méltányos“ várakozása és hitelnnyújtása folytán teljesíthetők is lesznek, — törlesztése megint csak a termelés dumpingszerű túlfeszítése, a győző országoknak, az ő termelésüket leveresnyező árutömegekkel elárasztása, végeredményben a kereseti és élvezeti színvonal mindenütt leszorítása árán mehet végbe.

A fegyveres és gazdasági háborúk megszüntetésére, a nemzetközi hitelnek a világgazdasági megszervezés szolgálatába állítására a nemzetközi tőke legalább ezeitől időszert nem képes; az minden vállalatba belemegy, ahonnan gyarapodva térhet vissza, még ha maga a vállalat csak romlást hoz is az emberiség nagy részére — és visszavonul minden vállalatától, mely nyereségét csökkenéssel fenyegeti, még ha maga a vállalat beláthatatlan tömegek megváltását hozná is. Mert hát a nemzetközi tőkének is élnie és boldogulnia kell tekintet nélkül mások életére, boldogulására. A nemzetközi tőkegazdaság fogalma szerint a világgazdaság egy fontos eleme lehetne, — de ma bizonyára nem maga ez a világgazdaság vagy ennek lelke.

(Folytatjuk).

FARKAS GEIZA

A nőstény vámpír

Ha az asszony ifjúságát és szépségét gyermeke
élete árán szerezhethné vissza, még azt az áldozatot
is meghozná. Karin Mihaelis

Titkos tűzben égő halvány és átlátszó arca most is bánatosan és szigorúan néz rám a falról, mintha kiválna ébből a sötét portréból.

Ugy érzem, hogy szemei az enyémbe kapcsolódnak és a borzongás pillanataiban azt kérdezem magamtól: nem én voltam-e az a halvány fiú, kit azon a szomorú estén kétségbeesésükben lelőttek a párizsi kommunisták? A hasonlóság oly nagy, hogy az ember önkéntelenül a lélekvándorlásra gondol.

Ezen a portrén, mely emberemlékezet óta függ szobámban korhadt keretében, teljesen egyezik minden vonás az enyémmel: ugyanazok a szemek, — mintha könyáztatta volna őket, ugyanaz a homlok az elmélkedés redőivel; s a borongós arcon éppen olyan kék erek húzódnak.

Szerencsétlen nagybátyám, életrekelt fantómként állsz előttem, ma meggyújtom a rőt fényben égő mécset a fülkében és felemelem képedet, a világosság átdereng rajtad, a vörös tűz keresztül ragyogja sápadt vászon arcodat, oszló hullák borús pirosságát festve rá. Látom, amint életre gerjeszti, vörös fonállal szövő át az ódon kép sötét háttérébe merülő testedet. Olyannak látlak, mintha finom ködfátyolba volnál burkolózva; lélek és test nélkül, csodálatosnak és gyönyörűnek látlak.

*

Szerencsétlen nagybátyám, a te szerelmedet és halálodat óhajtom elmesélni. Életre akarlak kelteni egy pillanatra, fiatal Nikolájevics Bogdán, kit ifjúsága virágjában lőttek le a párizsi kommunisták. Életedet és halálodat titkát akarom feltárni.

Boldogult nagybátyám sorsa fölött érzett fájdalom oly nagy, hogy más körülmények közt hallgatásba me-

rülnék; de mert haláláról Grujics Jevrem Irásai ötödik könyvének megjelenése után hazug hírek kaptak szárnyra kénytelen vagyok szerelmét és halálát elbeszélni. Nagy dolgokhoz méltó egyszerűséggel mondom el, amint megérdemli.

Olyan írók tehetségével szeretnék írni, kik az események tömegéből, különböző hatásokból és elgondolásokból ki tudják ragadni a vezető vonalakat, de csak azokat, melyek feltétlenül szükségesek elbeszélésükhöz. De jöjjön bár minden fájdalom és iráskészségem segítségemre, ezt elérni mégsem tudom. Életem nagy szenvedések és lázadások sűrűjébe vezetett és ott teljesen le-tört.

Ugy szeretném szerelmét, életét és halálát elbeszélni, ahogy azok érett gyümölesként hullottak le lényének csodás fájáról. Minden szépítgetés, csíszolás és elrendezés nélkül mutatom az emberi életnek e nagy kaoszát. Mondanivalómat a létezés sötét tömegéből ragadom ki és egy pillanatra megvilágítom a körülötte bogosodó szálakkal együtt.

Mert honnan tudja az én gyarló emberi élmém, hogy mit kell kiküszöbölni és mit kell benne hagyni valakinek életrajzában? Lehet, hogy éppen valami kis eseménynek, valami jelentéktelen kézmozdulatnak talán több érintkezési pontja van, az örökös törvényekkel, mint valami történésnek, mit én nyomorúságos emberi véleményemmel mérhetetlenül fontosnak tartanék.

*

Élete égés volt. Egész lénye, állandó lázban, szinte önkívületben ment át ezen a világon.

Soha sem volt nyugodt egy perce sem: nappal auto-analizissal gyötrődött, éjjel szörnyű, örült álmai voltak. Lidércnyomásban szenvedett. Saját és másoknak az elviharzott napon elhangzott szavait, gesztusait kellett ismételnie. Örökké féltette életét, valami benne és rajta kívül létezőtől reszketett. A legközönségesebb emberi megnyilatkozásoknak szörnyű hátttereket tulajdonított és nappal ezek rémitették, éjjel e borzasztó és csak neki látható árnyak még inkább eltorzultak, csodálatosakká váltak és ő szünet nélkül a borzalom paroxizmusára ébredt. Fél öntudattal élt állandóan. Még ebédjét is így költötte el, idegeinek és lelkének állandó égése kö-zepett.

*

Az a végnélküli vágyódás, melyben lelkünk szenved, fiatal korában sodorta otthonából Párizsba, a mult század hatvanhetedik évének egyik borús estéjén.

Az első párizsi napok bűvös álmokként hatottak rá.

Azután megszokta és kezdte megkülönböztetni a dolgokat. Megszerette a sétát a körutakon, a város környékén, mely utóbbi annyira használt a távoli kedves, sűrű fákkal árnyékolt beogradi uccákhoz. Megszerette az uccákat, ahol fénylő szemekkel, titokzatos nők jártak-keltek.

*

Gyakran álmodott róluk. Különösen arról az egyről, kivel alkonyatban találkozott, s aki tágranyilt szláv szemeivel oly békésen és szeretettel nézett; miközben hódítóan, erősen állta az emberek tekintetét. Minden nap gondolt rá, ugyanabban az időben indult sétára, hogy hátha találkozik vele. Meglepetésében elsápadt, mikor egy alkalommal késő este egy férfivel haladt el mellette.

Azóta nem látta. Pedig mintha valamire várt volna, állandóan kóborolt. Bekukucsált szerény vendéglőkbe, hol remekül billiárdoztak, kertekbe, sétálgatott hára és díófával felt, csendes udvarokba rejtett házak mellett, hol a környék estéinek temetői csendjében turbékolás hallatszott, mint Dortyolon.

*

Egy ilyen délután, éppen akkor, mikor egy dubrovnikai ismerősevel billiárdozni készült, Belyanszki Lázár termelt mellette és félre hívta. Ez a fiatalember örökké sietett valahová, a szerbek közé ritkán járt, egy kissé fennhéjázó volt, „amint az egy parasztok közt élő nemeshez illik“, szokta bizalmasan mondogatni. Különben jó természetű volt ez a kissé elkapatott, érzékeny, határontúli szerb nótárus-fiú. De meg volt az a gyengéje, hogy önmagát a társadalom színe-java közé számította. Mint báró Belyansky mutatkozott be. Mert a szerbek előkelők mihelyt az előkelőséget célul tűzik ki maguk elé.

— Figyelj ide! Az osztrák követségen holnap bál lesz. Engem, mint alattvalót meghívtak, amellet úgy-szólván felhatalmaztak, hogy vigyek még valakit magammal. Nem akarok ezek közül egyet sem elvinni, mert parasztok és biztosan összetörnének valami vázát, vagy a tyúkszemére hágnának annak, kinek bemutatnám őket. Azonkívül egyik sem tud franciául tiszteségesen

még csak megközelítőleg sem. Azután ruhájuk sincs. De hogy rövid legyek, te vagy az egyetlen szerb rajtam kívül, aki ezen a bálon megjelenhetsz.

Nikolájevicsét, szokása szerint, most is kényszeríteni kellett, hogy szavát adja.

A tengeri hajósok néha messze hegyek, vagy hajók fordított képét látják maguk fölött, noha csak később fognak elhaladni azok mellett. Ilyenkor nehéz és nyugtalan az álmuk. Nikolájevics is, mintha előre érezte volna, hogy rövidesen történik vele valami, ezekben a napokban bámulatosan nyugtalankodott és búskomor volt. Nem vágyódott a bálba, csak Lázár baráti rábeszélésének engedett, mert már únta.

*

Mikor az éj leszállt, a Grenelska uccában, a fényárban úszó követsége hajtatott vele. A kissé szögletes angolok, az apró franciák, a savószemű németek; a török követség keletiesen udvarias és romantikus eserkézei; a nagy arcú és orrú görögök, sötét, örökké, hunyorgó szemükkel; a csunya és otromba csehek, rátartós magyarok; a mozgékony arcú, de mégis merev, száraz örvények; a vékony orrú, hajlott hátú zsidók, — mind-mind drága ruhákba szorítva nyüzsögtek a termekben. Arra törekedtek, hogy rangjukkal és címeikkel imponáljanak.

Neki semmi rangja nem volt ebben a társaságban. De vajjon nem a legnagyobb előkelőség-e a fájdalom és a lélek? Azonkívül éjjel is volt. Itt a fiatal kores is, aki nappal fáradt és kifejezéstelen lett volna, mint a kék vízi lilium, lótusz virág, most, éjjel, életének, erejének, szellemének teljében ragyogott.

Sokan megnézték. Belyánszki, kibén volt valami abból a bizonyos „szláv hochstaplerkedés“-ből, egyik-másik hölgynek azt suttogetta, hogy barátja rokona a szerb fejedelemnek.

Az emberek gyakran éppen fajbeli különbözőségük miatt vonzódnak egymáshoz. Ezt a barnás ifjút a hölgyek előtt rokonszenvesse tette a hegylakókat jellemző szépsége. Ez a barna szépség ugyanis nagyon elütött testvéreik, férjeik, szeretőik éppen nem romantikus székeségétől.

*

Tarnif Anna úrhölgy a legérdekesebb orosz nő Párizsban. Miután nagy kinnal, már vagy félórája, valami

vén emberkét hallgatott, aki híres diplomata volt, megkérdezte Belyánszkit, hogy ki legyen az a kissé ügyefogyott, de csinos cimbora.

— Asszonyom, engedje meg, hogy figyelmébe ajánljam; ez Nikolájevics ur, „consanguindu prince de Serwie“... és az én barátom... egyike a legműveltebb szlávoknak Párizsban.... Kívánja, hogy bemutassam?

Mikor Nikolájevics odament, elsápadt. Nagy izgalomban ő nem pirult el hanem ellentétben másokkal, elsápadt. Ez az orosz nő volt az az asszony, akit egyszer nyomon követett, fiatalságától ittastultan, női cirógatás után epekedve. Ez volt az az asszony, akiről még álmódott is és akit látni kívánt.

Még mindig zavarba jött, ha asszonyokkal hozta össze sorsa, de az orosz hölgyvel való ismeretség mélyen ismeretlen titkok rejtőztek. Valami határozatlan, misztikus elem színezte érzéseit.

Remek volt ez az asszony csodaszép szemeivel, melyek az ígézéstől a szerelmes tekintetig, pillanatonként más-más kifejezést öltöttek; gyönyörű piciny lábával, melyek alig kandikáltak ki halvány ruhája alól. De mikor jobban megnézte, észrevette, hogy a szelíd csodás szemeket, fáradt, kékes gyűrűk határolják, ajka körül, — mint ahogy azt kiábrándult menyasszonyokon látjuk, — valami fájdalmas, fáradt vonás húzódik. Korát nem tudta meghatározni. Épúgy lehetett huszonnégy, mint harminckét éves, ki tudná?

*

Tarnif asszony elmosolyodott.

— Nagyon örülök, hogy ime, mi pravoszlávok mégis alkothatunk egy kis szögletet ebben az osztrák gomolyagban.

S megkezdődött a párbeszéd az illattal, szelíd fluidummal terhes légkörben, a több nyelven és különös hanghordozással folytatott bizarr beszéd zajában. Belyánszkit valaki a közelből bevonta a Kossuth Lajosról szóló érdekes vitába, s így ő a beszédnek csak töredékét hallotta.

Tarnif asszony így szólt: — „Hiába csálnak engem... én tudom, hogy mindez: az iskola, a műveltség, a mi ügyeink.... az irodalom és sok más, csak arra való, hogy az élet hitványságát eltakarják, hogy a gyökeréig oly üres életet kitöltsék...“ Beszédjük vége összekuszálódott az általános zsivajban és Belyánszki nem hallotta meg. Csak azt látta, hogy a hölgy elmosolyodott,

rövid megjegyzést tett, ami szellemes, vagy érdekes lehetett. Mindezt leolvashatta Tarnifné arcáról.

Később meghallotta, hogy mit felelt a vén diplomatanak, — aki most is ott settenkedett körülötte, de most már minden érdeklődését erre a Keletről jött ifjúra irányította.

— Mi szlávok, — szolt a hölgy — olyanok vagyunk, mint a mi nagy orosz földünk. Téres síkság a mi lelkünk melyben elvész az ember, mint kicsiny madár. Határ és hegyek nem korlátoznak, s ahogy ott sem mondhatják: ez Szlávia, úgy itt sem lehet ezt mondani.... Egész világegyetem az is, ez is! Így van lényünkkel is: minden jónak, rossznak befogadására kész a lelkünk.

Mikor Belyánszki később visszatért, ők már nem voltak abban a szögletben, ahol előbb ültek. Eltávoztak a diplomata nélkül és a büffében beszélgettek. Tarnifné az ajtó felé fordult, mintha kereste volna. Két kedves redő tünt fel gyönyörű nyakán és ő önkénytelenül maga sem tudva miért, másfelé vetette szemét. Így tekintetük nem találkozott és a nő nem vette őt észre.

Sokkal később kereste meg őket. A büffében talált rájuk. Itt az éjjeli világításban az ételek színe tarkálott. Kellemesen hatott a piros rosztbőf barnássárga leben, ibolyaszínű, és zöld salátával, biborszínű rák, szürke ángolna, kaviár, zöldessárga citromszeletekkel körítve. A hölgy átlátszó, finom újjáival babrált gyöngy-nyakékével. Közepén szintén gyöngyből kereszt függött egészen az övéig. Így szolt:

— A gyöngy megfakulhat, vagy kialudhat fénye. Elvesziti csillogását, szépségét és ezzel minden értékét. Nem él örökké. Legyen tehát óvatos, ha drágagyöngyöt vásárol.

Nikolájevics felülről nézett pirosuló keblére és az asszonytól megittasodva hanyagul válaszolt:

— De azt mondják, meghosszabbítható a drágagyöngy élete, ha állandóan nő hordja keblén. A gyöngy éppúgy mint az ember, elválaszthatatlan az asszonytól és csak az ő szívéből meríthet életerőt.

Anna erre az újjával megfenyegette.

Valami arisztokrata ficsúr, egy öreg parlamenti fiú, a császári gárdából és egy tipikus örmény arcú magyar diplomata, kik állandóan körülötte bolyongtak, — ajánlkoztak, hogy ezúttal is elkísérik. De az orosz hölgy elutasította őket.

Kocsiba ülték.

Anna asszony az orosz templomhoz közel lakott. Nikolájevics a kocsiban a legapróbb részletig megismerte sorsát, sorsának banalitását. Korán férjhez ment egy földesúrhoz, szerencsétlen volt és Párizsban élt gyermekével. Férje magasrangú tisztviselő Pétervárrott, rendszeresen küldte tartásdíját.

Mikor leszálltak, álmosan mosolygott és valami elcsépeelt mondtásra emlékeztetve így szólt:

— Mi az? Még mindig talány vagyok?

Nikolájevics cigarettára gyújtva válaszolt:

— Önt valamikor Undinának, vizitündérnek hívták. Asszonyra hasonlított. Az ön lelke valamikor a természetfölötti lények legszabadabb életét élte. Egy napon szeszélyessé vált. Valami kerti szobor gyönyörű, bájos testét öltötte magára, elcsente az úton talált első macska járását és hódító asszonnyá alakult.

Anna megreszketett a csendes éjben és gúnyolódva halkán odasúgta:

— Ugyan mit beszél?... Istenvele! Jöjjön el hozzám. Csüörtökön fogadok.

S nevetve futott be a házba, lehet, hogy maga sem tudta min nevet, bámulatos nevetéssel. De hiszen az asszonyok oly értelmet is találnak a szavakban, mik semmit sem jelentenek.

— Mi van vele? kérdezte Belyánszkit, mikor kocsijuk megfordult. Csodálatos asszony!

— Ugyan hagy! Hiszterika. Hát nem látod? — felelte álmosan Belyánszki, aki már második éjszaka nem aludt.

De Nikolájevics minden kedvessége és vágya az asszony után repült és valami kék messzeségbe merült.

*

A szerelem olyan, mint a halál. Ha elfog, nem hagy meg egy gondolatunkat, egy mozdulatunkat sem.

Gyermekes szláv búval mentek bálókra, sétákra. A már régóta álmódó Parabére grofnő kastélyának kertjét is felkeresték, ki lehet, hogy boldog volt, mivel szerelmesek bolyongtak háza körül. Compiégne, a nyájas város is látta őket. Erről a városról mesélik, hogy még mindig fölötté bolyong szerencsétlen úrnőjének árnyéka, mert elnyelte kedvesének szívét. Reggeli szürkület a Montparnasseon, La Belle Polonaise-n hol a sok diák, vig lánykákkal szerelmi étvágyra gerjeszt. Alkonyatok

a boulogne-i erdőben és Fontainebleau-ban, a nagy erdős hegységben, hol a cserjékbe rejtett padokon csókolóztak, mint a diákok. Így szólt Annához:

— Ah, mi ez a Fontainebleau....? Csak a Kossutnyákot látnád.

S így jártak-keltek a cserjékbe dugott padok között. — Egy az ágak közül kikandikáló pad olyan díszkrét benyomást keltett, mint az illatos levélköteg, vagy, mint a szerelmes pillantás.

A későbbi nagy szerélemhez civódás is járult és egymást kinozták.

A nő egyszer meg is akarta mérgezni magát. Ő miatta és a férje miatt. A súlyos méregtől az egész szoba keserű mandulaszagú lett. Nikolájevics azonban térdre esve tartotta vissza. Ő, akinek nagyanyja, úgy, sumadiai módra, szíridzsikával mérgezte meg szerencsétlen férjét.

*

— Megyek Pétervárra — mondta egyik este. (Az idő mult és a hónapok már harmadszor változtak). Megyek. Uram hiv, hogy a gyermekkel menjek. Te is velem jössz, — mondta neki, egyenesen a szeme bögébe nézve. — Haldoklik az öreg szelindek.

— Én is... — hagyta helyben rögtön.

— Nem nem jössz... — felelte Anna vigan, s szemtelenül felnevetett, mikor elfogta engedelmes tekintetét.

S csak Helénnel ment Pétervárra.

— Ne menj nélkülem! Engedd meg legalább, hogy utánad menjek! Tudod milyen vagyok... tudod, hogy te vagy az életem..., ha te meghalsz, én is meghalok, jajveszékelte, mert első ifjúságában élt, mikor az emberek még azra törzséhez tartoznak.

Erre ő elnevette magát:

— Nem is születünk együtt, miért haljunk meg együtt?

Végre, úgy-ahogy megnyugodtak. Anna elutazott Pétervárra, s ő nem ment utána. Tarnifnét jelenléte csak haborgatta volna ott, hol a férje majdnem halott, aki csak azt várta, hogy még egyszer lássa leánykáját és kilehelje földesúri lelkét.

*

Önkivületben töltötte a napokat.

— Bámulatos csoda — gondolja az ember, ha máskor ilyenfajta bajairól elmélkedik — egy asszonyka, egy hosszabb szeretkezés, egy rövid út, amely csak a

megszakított viszonyt lobbantja újra lángra és még rafináltabbá teszi a szenvedélyt. Hát jelent ez valamit? Mi fájhat ebben? — gondolja az ember, ha ez a fájdalom nem őt érinti. A szerelemben azonban nem csak az asszonyka dönt. Mennyi más dolog hat még egy szerelemre, egy szenvedélyre! Idegeink gépezete, mindaz a csoda, amit léleknek nevezünk, több mint a vér játéka, ha az fáj bennünk. Mit tudunk mi minderről? Ha tiz esztendeje nem láttuk a csillagokat, lehet, hogy ez is oly hatással lesz ránk a tizenegyedik évben, mint ahogy egy asszony, miatt megfájdul a lelkünk, mert munkánk, gesztusaink, szavaink csak utánzatai valami nagynak, minék mi is részesei vagyunk. Fájdalma nem annyira szörnyű, mint inkább csodálatos volt. Csak akkor vette észre finom mérget, mikor már elvonult.

*

Ismét hallucinációk gyötörték. Ezek bizonyos idő óta mind sűrűbben jelentkeznek, ahogy hangulata is egyre nyugtalanabbá és zilahtabbá vált. Elválásuk után néhány napra véletlenül a háza előtt ment el. Anna hangját hallotta, mintha hívta volna. Mikor visszafordult, az tágra nyílt szemekkel nézett rá vissza. Feléje szaladt, de mikor a közelébe ért, valami ismeretlen nővel találta magát szemben, aki kissé ijedten és csodálkozva nézett rá.

*

S az ötvenedik napon, amikor már megnyugodott, távirattal ébresztették fel: „Meghalt. Rövidesen jövök. Anna“.

Újra várakozás emésztette. Végre, számtalan nap, reggel, este, éjjel múlt el, amikor új távirat érkezett. Szinte magánkívül betűzgette: „Pénteken érkezem. Várj bennünket!“

Mikor már a vonat dübörgése is hallatszott s a tömeg sok csomaggal a kijáratok felé hömpölygött, ő lázasan révedező szemekkel, sápadtan, szédülő fejjel várta őket.

Messziről, egy öregedő hölgy integetett feléje.

— Nini, ő az! gondolta és előre sietett. A mozdulat csakugyan az övé volt, de nem volt egyúttal Anna is. Ismét hallucináció volna? — komorodott el Nikolájevics. De Helén ott volt az öregedő hölgy mellett és egy bakfis öntudatlan, kedves kacérságával szintén integetett.

— Mi van magával az Istenért, suttogta, magázásra fordítva a szót. — Szinte megijedt, mikor meglátta elváltozott arcát és negyvenéves asszonyhoz illő

ábrázatát. Ennyire megváltozni? — gondolta. Vagy talán mégis szerette férjét? Vagy talán... a haláleset? Legalább tizenöt évvel idősebbnek látszott nála.

— Elvégre nem oly könnyű halottnak tartani a gyertyát, ki atyja gyermekemnek, — felelte, mintha csak gondolatait egészítette volna ki.

Sikerült kissé megnyugtatnia. Egymást karonfogva indultak el. S ő elégedetten érezte maga mellett Helént, a fiatal, erős ártatlanságot. Rajta semmi nyomot sem hagyott Tarnif halála. Inkább előnyére vált a három havi Oroszországban való tartózkodás. Helén naivan és bizalmasan támaszkodott rá és akaratlanul is ösztönözte, hogy rá nézzen. Anna, a szenvedély erős intuíciójával látott be tudat alá és elpirult. Maga sem tudva miért, kihúzta kezét. Mire ő, éppen úgy, zavarában elengedte Helén kezét s így szétválva, halgatagon, erőteljes lépetekkel, szabadon haladtak az otthonuk felé.

— Nem tévedek, talán? Valóban úgy fest most, mint egy negyvenéves asszony, megvénülten, redős arcú, szeme körül ráncokkal, hervadtan. Tíz év múlt el, vagy csak négy hónap azóta, hogy elváltak? Vagy az én szerelmem csökkent és most látom olyannak, amilyen a valóságban?

Hallucináció!

Igy töprengett magában.

*

Mikor megteáztak, — beszélgetésük egészen szívélyes volt, semmi nyoma nem látszott annak a kínos lelki állapotnak, amely az állomástól hazáig tartott. Majd felkelt, hogy elmenjen.

— Mi az, nem maradsz, nem hálsz itt? — kérdezte tőle suttogva, hogy Helén ne hallja.

— Félek, hogy kellemetlen lennék neked, — súgta bizonytalanul. — Az a halott, gondolhatod...

— Maradj! — hajolt hozzá közel az asszony.

S ő beleegyezett.

— Igen, igen, mára nézve igazad van, suttogta újra, de holnap nem leszel számomra kellemetlen.

S régi módján, igézően, különös mosollyal nézett rá. Mint a boszorkány: ijesztette is, meg vonzotta is.

— Boszorkány, — súgta Nikolájevics és reszketett.

Az asszony a tükör előtt állott. Nikolájevicsnak úgy rémlett, mintha összenéztek volna, amitől az élő asszony elsápadt.

Ránézett: már nevetett.

*

Másnap az ebédlőben Anna és Helén beszélgettek. Lassan ment be, Anna Helént fésülte, s mikor feléje fordultak, bámulva állt meg: két nővér-arc nézett rá kedvesen.

Az utazás fáradalmait kipihenve, kedvelt puderekkel kendőzve; illatosan, a kozmetika minden csodáját és titkát kihasználva, a gyászoló Anna hódítóbb bájosabb és szebb volt mint bármikor azelőtt.

Ő kezet csókolott neki és alig hallhatóan mondta:
Varázslónő!

— Nehogy még egyszer boszorkánynak szólíts, — felelte neki, újjával fenyegetve.

Nikolájevics megkérte, sétáljanak a tégig és töltsék az estét a Lirique színházban.

— Hát nem látod, hogy Helénnek láza van? Itthon maradunk.

A gyermek homloka valóban forró volt, s szemeiből melyek körül keskeny vonalak hullámoztak, nehéz, lázas fény tört elő.

Anna ismét kábulásig tartotta kicsiny kezében a férfit.

— Mi történt ezzel a nővel? Hát vele? Talán csak az ő idegeinek játéka ez, mely érzékszervei számára változtatta meg az asszonyt? Vagy tényleg öregebbé lett és képes volt megfiatalítani magát?

Eszébe jutottak három évi kölesönös szenvedélyüknek bágyadt időszakai. Igen, gyakran lépett fel valami kínos fáradtság, valami fellélegzéshez hasonló szünet, amikor mintha szakítottak volna, de ami után még forróbb szerelem következett. Elmosolyodott magában, amikor éjjelenként életük különböző esetére és helyzetére gondolt. Egyszer egy denevér gereblyéhez hasonló csontjait mutatta neki. Kebléből húzta elő. „Ezek bármely ember szerencsáját és szerelmét elragadhatják annak a számára, ki keblében hordja őket”. — mondta meggyőzően az asszony, ki mint szláv, babonás volt.

Kétségtelen, hogy öregebb, de utóvégre, mi közöm hozzá? gondolta egyszer, mikor félálomban figyelte a mellette félig nyitott szemmel alvó, mindig mosolygós, gyerekarcú asszonyt.

*

Ez a csodálatos változás számtalanszor ismétlődött.

Egyszer, pár nappal a boldog, mámoros szerelem után, reggeli szürkületben, ismét egy öreg asszonyt látott maga mellett az ágyban. S míg a hosszú, száraz orosz

szentek képei előtt függő mécsesben pislogott a fény, ő fáradtan, szelid undorral és szégyenérzéssel nézett rá.

— El kell válnom tőle... végezni kell..., gondolta magában. Ni, mekkora Helén... az ő Helénje. Drága Helén, hónapok óta lázban szenved... Igen, ő már öreg asszony, kinek nagy lánya van.

*

Ezekkel a súlyos gondolatokkal merült álomba és egész éjjel aludt.

Mikor egy óra körül felébredt, Anna nem volt mellette. Helén rosszul van, gondolta. Odakünn szélvihar dühöngött, zuhogott az eső, a szobában, a falakon, függönyökön, de még az ágyban is érezhető volt a zord idő.

Lassan bement.

Az éjjeli mécs pislogó világítása törte meg a sötétséget és Helén ágyánál a gyermek fölé hajolva, valami hosszú, leeresztett hajú alak fehérlett. Bámolatba ejtette ennek az alaknak a remegése. Lassan, lábujjhegyen közeledett, hogy jobban lássa. Anna nem vette észre. S ő látta, hogy tapasztotta száját lánya vérző keblére, mily vágyódással szivta vérét, amely a félhomályban bámulatos visszfénnel buggyant a terítőre. Minden szivásnál Anna teste gömbölyűbbé és fénylőbbé vált, arca hódítóbbá és szebbé lett.

Borzalommal gondolt a boszorkányokról szóló halomásaira és gondolataira. Az ajtó melletti szögletbe húzódott, összefonta karjait. Arca, teste megmerevedett, szemei kidülledtek, s a vad emberek hitére gondolt. Hát nem azt állítják-e azok, hogy csak fehér embert kell enni és azonnal hozzájutnak annak eszéhez, erejéhez és hatalmához is? Hát a grönlandiak félrebeszélnek, mikor azt mondják, hogy a bűvölő képes az ember beteg lelkét a szarvas, vagy fiatal gyermek egészséges lelkével felcserélni? Ah, igen, szerencsétlen! Most már tudta, honnan van szépsége, varázsa, örökké lányos üdésége, amellyel elbolondította ez az öregasszony őt, a fiataalt. Most már tudta, miért szenved Helén belső bajban, miért fekszik lázban és miért lett napról-napra sápadtabb és komorabb.

— De talán félrebeszélék? — gondolta. Nem hallucináció ez? Nem azért jött talán, hogy meglátogassa és betakarja?

A gyermek hörgött álmában.

— De nem, ez nem hallucináció! Ime, szívja a meleg gyermeki vért. Itt a vér, valóban vér, vér....

— Mit csinálsz szerencsétlen?! Az asszony fölugrott és nagyot sikoltott. Deliriumában, a szívtástól véres állal és orral szörnyű, karesu hiénához hasonlított.

— Nem, nem, ez kézzelfogható, ez nem agyrém!...

S megragadta az állatot, megfojtotta, agyonverte; megölte azon a helyen azt a testet, amely őt valamikor szerette.

Lényének és ezeknek a dolgoknak egy ismerője, néhai Belyánszki notárius, — aki abban az időben társa volt Párizsban — egész életében azt állította, hogy nagybátyám örütségében verte agyon Tarnifnét és a lányát. Ugy látszik, a rendőrség is ezen a véleményen volt, mert nem zárták be, mikor reggel örült tekintettel találtak rá a szoba közepén két karesu nő testére hajolva. Saratonba vitték, mely békéjébe fogad mindenkit, kit a kétségbeesett Párizs, vagy a jókedvű Franciaország küld celláiba.

Anyám mindjárt elment, hogy meglátogassa. Az öreg igazgató azt mondta: „Csendes örült”. Anyám tiltakozott. Mi balkániak tudjuk, hogy a vámpirizmus nem képzelődés hanem tény. Azt mondta az igazgatónak, hogy bátyja nem örült.

— Asszonyom — felelte fejét csóválva az önhitt bácsi, — összetett lelki bomlások mindig nagy lelki organizáció és differenciáltság szülöttei. Az ön fivére finom, a tökéletességig fejlesztett és végtelenül érzékeny idegrendszerrel bírt. S ön tudja, hogy az ilyen finom dolgok könnyen elpusztulnak. Örült, higgye el és vigasztalódjék, hogy úgy, mint ő, egy vad, vagy közönséges ember sohasem örülhet meg.

Természetes, hogy ezt közülünk senki sem hitte el. Sok dolog és jel mutat arra, hogy a szerencsétlen nem volt örült. A franciák ez alkalommal is kimutatták, hogy mennyire fölületesek.

*

Nem az örültek házában halt meg. A kérlelhetetlen végzet tudta, hogy ő nem bolond és bűnéért megbüntette: puskagolyótól találva esett el.

Olvassák el ezt a levelet, amit halála után az emlitett Belyánszki küldött anyámnak!

Párizs, 1871. június 3.

Tisztelt Asszonyom!

Nem sietnék önt a szörnyű és szerencsétlen esetről értesíteni, ha kötelességem nem készítetne rá. Bármennyire nehezemre is esik erről tudósítani, kénytelen vagyok mégis, mivel pénz van nálam, mit fivére és az én barátom gyógyíttatására küldött nekem. Vissza fogom küldeni önnek, mert már nincs rá szükség. Szerencsétlen fivére már az Isten ítélőszéke előtt áll. Május 30-án, mikor Párizsban a kommunizmus a végét járta s a kormánycsapatok a városba bevonultak, nem tudom hogyan, a szegény boldogult a városba került. Valamiképp kiszabadult az örültek házából, hol e nehéz napokban a felügyelet és a fegyelem meglazult és Párizsba jött. A kommunisták utolsó maradványai, kik a Pere Lachaise temetőnél védekeztek, az említett temető végén szürkületkor meglátták az arrahaladót és egyikük elkialtotta magát: Tiens, arisztokrate! Lehet, hogy előkelő magatartásából és illendő öltözkéiről ítéltek. Az örültek házában ugyanis, — ahol ő volt — legalább a ruházat és élelmezés olyan volt, amilyennek lennie kell. Ugyanakkor Párizsban, — mint tudja — sanyaru állapotok uralkodtak. Még patkányhúst is ettek. De lehet, hogy azért vélték arisztokratának, mert úgy festett, mint egy előkelő arisztokrata, dacára annak, hogy ő is vonzódott a kommunizmushoz és Szvetožár „Munkás”-ában Büchnert és Piszarevet is lefordította. Erre a rebellisek egyike odaszaladt és talán a kommunista ideák sikertelenségei és közeli bukásuk fölött érzett végső kétségbeesésében ott helyben megölte szegény Bogdánt.

Fogadja Nagyságos Asszonyom... stb.

De itt van egy kivágás a Journal des Débats lapból is: A kommunisták áldozata. Ezen elsárgult, átmart papíron még neve is olvasható. Azt írja, hogy a kommunisták ismeretlen okból ölték meg.

Írta: Kovácssevitű Bozsidár

Fordította: Mák Aládár

Új lehetőségek - új köteleességek

Nemrég egy könyv jelent meg Kassán, amely a Csallóköz multjáról és jelenéről, a Csallóköz magyarságának lelkéről szól. (Földes György: Kukkonia lelke). Az utóbbi évben több könyv jelent meg a szlovenszkei magyarság életéről, művészetéről, a kassai Magyar Írásban pedig állandóan találunk hosszabb, komoly tanulmányokat, amelyek a kisebbségi magyarság lelkével, etnográfijával, szociográfiájával, az ifjuság problémáival, a most serdülő újarcú magyarokkal foglalkoznak.

Azt talán mondanom se kell, hogy Erdély népművészetével, a székelység multjával, jelenével és folklórájával több ezer kötet foglalkozik. Ez a hatalmas könyvtár azonban nem zárul le, a legújabb erdélyi könyvtér-mésben is állandóan találunk olyan nem szépirodalmi könyvekre, melyek hasonló problémákkal foglalkoznak. Az utolsó hónapok új erdélyi könyvei között itt van Kós Károly „kalotaszeg”-je és Makkai Sándor „Erdélyi szemmel” cím alatt kötetbe foglalt esszégyűjteménye, amelyben a kiváló, nagy látóköri szerző még Goethe Fausztjában is megtalálja azt, ami az erdélyi magyarság szempontjából értékesíthető, amiből életerőt meríthet és sorsát intézheti, azt az új, magasabb humánusmot, amely egyedüli alapja lehet a kisebbségi világszemléletnek. Az Erdélyi Múzeum Egyesület már 52 számot adott ki az Erdélyi Tudományos Füzetekből, amelyek nemcsak az erdélyi multtal, hanem a jelennel is foglalkoznak. (Pl. Erdélyi szellemi életünk két döntő kérdése. — A moldvai magyarság. — A nagybányai művésztelep. — Az Erdélyi Múzeum Egyesület problémái. — Néprajzi jegyzetek a moldvai magyarokról. — Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1919-től 1931-ig 6 füzetben stb.). Kodály és Bartók világhírű székelyföldi dalgyűjtéséről talán nem is kell beszélni, ezek már örökéletű zenei közkinccsökké váltak.

Ezzel szemben mi alig törődünk népünkkel és földünkkel. Mi verset és novellát írunk, nagynéha még regényt is, de a folklóre époly kevésbé érdekli íróinkat,

mint az itt élő népek egymásra gyakorolt hatása. Senkinek sem volt még kedve, senki sem érezte kötelességének végigbarangolni a Tisza-menti tanyákat, pedig bizonyos, hogy teli tarisznyával térne haza barangolásáról. Senkinek se jutott eszébe, senkinek se támadt kedve a mi Kalotaszeg-einkkel, például Doroszlóval foglalkozni s csodálatos, hogy még képvisőink sem siettek eddig a bácskai magyar falu buja, keleties színpompáját vázsonra vetni. Valahogy úgy érzem, hogy íróink és népünk között nincs szinte kapcsolat, talán még érdeklődés sincs. Igaz, hogy már egyre többször vetődnek fel novelláinkban olyan témák, melyek a bácskai vagy bánáti levegőt adják vissza. Ez kétségtelenül haladás, de itt nem szabad megállnunk. Népünk, földünk, nemcsak vers-, novella- vagy regénytéma legyen (de ilyen is legyen!), hanem tudományos probléma is, melyet ha nem is tudományosan, de módszeresen kell megvilágítani, melynek lényegébe kell behatolnunk. Életbevágóan fontos dolog, hogy megismerjük földünk és népünk lelkét. Lehet, hogy egy jól megírt „vajdasági“ regény többet használhat ebben a tekintetben, mint egy rosszul, tudományosan megírt biográfia, etnográfia, történelmi és szociográfiai beszámoló, mert az előbbit sok ezren olvashatják, míg az utóbbikat csak százan, de ez a lehetőség még nem bizonyosság és még ha valóra válnék is, akkor sem jelentené egy bánáti, vagy bácskai biográfia feleslegességét. Természetes, hogy nemcsak a regényt, hanem a biográfiát is jól kell megírni, frissen, élvezetesen s akkor olyan izgalmas olvasmány lesz, mint egy regény. Élénken emlékszem még arra, hogy Maeterlincknek a természetekről szóló könyvét oly mohó izgalommal olvastam, mint egy Móricz regényt, még arra sem maradt időm, hogy egyes szakkifejezések után a szótárban, vagy a Larousse-ban kutassak. Pedig a természetek mégsem állnak annyira mindennapunk és kényszerű érdeklődésünk középpontjában, mint az a föld, amelyen élünk és élünk s az a nép, amellyel azonos a sorsunk. A tájékozatlanságra talán nem kell példákat felhoznom, mindenki tud mulatságos eseteket, amelyek különösen a városi emberek határtalan tájékozatlanságáról szólnak. Hányszor akadunk olyan városi urakra, akik rendszeresen utaznak egyes vajdasági városok között, de nem tudják milyen nép lakja a közbeeső tanyákat és községeket. A napisajtó is gyakran téved. A legtöbben nem ismerik multunkat, jelenünket, népi viszonyainkat,

kulturtörténetünket, népünk hitét, lelkét, érzésvilágát. Ezen a földön mindig divatos volt dicsekedni a gyökértelenséggel, az ide-nem-tartozással. Vannak nagy könyvtárak, amelyben egy vajdasági könyvet nem találunk, vannak értékes koponyák, akik azért nem mernek helyi problémákkal foglalkozni, mert félnek a vidékiességtől. Nem gondolják meg, hogy Genfben valaki vidékiesebb lehet, mint a temerini képviselőtestületben. „A provincializmusnak sok faja van az „ágyomtérgye“ irodalomtól Tamási Áronig és Kodály Zoltánig — írja Németh László. — A legalja csak adoma; főlebb már érzelmes honvágyat ébreszt egy elveszett paradicsom után...” Van, aki órákig tud rajongani egy szajnai hangulatért, de még nem látott egy tiszai alkonyatot. Mintha valami lealacsonyító dolog lenne elismerni a tiszai alkony szépségét és varázsát. Vagy talán szégyelli a közösséget vállalni a füzesekkel, az ákácokkal, a Tiszával, a szürkés-sárga fővénnyel? Pedig vitathatatlan tény, hogy a természet, a környezet hatással van ránk és hogy — ahogy Wilde állítja — mi is hatással vagyunk a természetre. A kapcsolatot tehát vállalni kell és nem szégyelni, mint egy züllött rokont.

Mikor nyolc esztendő előtt egy lexikonban azt olvastam, hogy „vajdasági“ író vagyok, bevallom, kissé bosszankodtam. Akkortájt valóban úgy festett a dolog, mintha ez a jelző a vidékiességgel, a mucsaisággal lenne egyenértékű. Pest centralizmusa még medönthetetlennek látszott, olcsó élcek éltek még bennem a pökhendi módon gúnyolt „jó vidékről“ s valóban, ha a háború előtti vidéki, különösen alföldi irodalmat tekintjük, ennek a fölényes, fricskázó gúnyolódásnak volt is alapja. Akkor sokan csak azt tartották írónak, akik a New-York piszkos asztalkáin irták a kutyanyelveket, vagy a Fészekben különködésükkel magukra vonhatták néhány bohémságért lelkesedő jámbor pesti polgár figyelmét. Azóta azonban sokat fordult a világ, megváltozott az emberek érték- és életszemlélete, de mi talán még most sem jutottunk el az új élet öntudatához, új kötelességünkhöz, új felelősségünkhöz.

Végre megindult a magyar könyvkiadás s így meg lesz a lehetősége annak, hogy ne csak szépirodalmat kapjon olvasóközönségünk. Nekünk íróknak vállalni kell a bánáti, bácskai jelzőt s ez nemcsak azt jelenti, hogy a vajdasági közönségnek írjunk, hanem, hogy földünkről s annak problémájáról írjunk, hogy úgy foglalkozzunk népünkkel, ahogy azt erdélyi és szlovenszkói társaink

teszik. Az nem lehet kifogás, hogy nem vagyunk tudományosan képzett folkloristák. Itt nem tudományos munkáról van szó, hanem az ismeretlen felkutatásáról, a becsületesen gyűjtött anyag élvezetes, tanulságos bemutatásáról. Ki tudja, mi mindent gyűjthetnénk össze a tiszamenti vagy középbácskai tanyákról? Talán olyan értékeket, melyek után tíz év múlva már hiába kutatunk. És a sok összegyűjtött cserépből összeállíthatjuk magyar népünk lelki világát, mely a legtöbb vajdasági olvasó előtt olyan távoli, olyan idegen, mint maga a kultúra, vagy a busman és ugandai törzsek élete.

Szenteleky Kornél

TITOK

Én Mélybe lestem vágyón, félve, mélyen
S a Mély rossz Titka rámmeredt
És belopózott sunyin a szívembe
A Mély örvénye — s most nem lelek eget.
Bennem mint komor, ködös kútfenéken
Titok, mely borong holt álmok felett...

És vonaglani láttam az Életet
És vér és Halál zokogott a Mélyben
És fordított, hamis rút egek.
Rámkacsintott könny és a kárhozat,
S rámnevetett a Mély ádáz átkokat.
Tavaszdó eget talán sose látok?
Nevetni többé szívből sose merek?
Mert bennem kárhozat- s átok-iszap mocska
S a könnyek árja ijesztő földerek
Örvénye szemem komor-bússá mosta...

Tekintetemben zokogtak szenvedélyek,
S egy vágyvilágot öltem bomlón bele
Ó, jaj, azóta, bús — azóta rossz — azóta:
Borúsan kolompol az Ábránd, az Élet
S egy halál-harang hangja sikong vele...
És meghalt egy derűs, napsugaras nóta,
Egy gyermekmosolyos, tavaszos zene...

Dudás Kálmán

Ének hajnalról, délről s alkonyatról

A friss Hajnal harmatos halk lelke
Lenge csókokkal csókolja homlokom,
Táncos sugarak szűz szimfóniája
Ömlik el finom fénnel az év-fákra
S alácsurog békés, bársony-lombokon...

Most csók van, fény van, öröm, kacaj, ének,
Most csupa csoda és álom az Élet!

A Nap fehér akkord lesz majd az égen
S a szép fénylő és sajgó sugarak
Verejték-diszt lopnak komoly homlokomra,
Ha életszekerem Délbe téved rogyva
S a szaporodó évek súlyával áthalad...

Milyenek lesznek a déli énekek,
Ha évek erdején beljebb lépdelek?

Rossz, rokontalan, barna bánatukat
Öntik majd rám az év-alkonyatok
S az Estek monoton bús imákkal várnak
És rám nyúl árnya a fehér Kaszásnak
És karja árnya felém kanyarog...

Milyen lesz majd az Estbe haló ének,
Ha mankózva lassan az Árnyékba érek?

(Vagy másképp lesz minden?
Egy váratlan pecben megszakad a Talány,
Élet szekerem majd rémülten megtorpan
— Est előtt még a szürke déli porban,
Vagy a Hajnalnak sem lesz még vége talán?)

Lelkemben titkon, lágyan, csendesén
most nyílik ki egy álomkék virág...
— De mért van az néha, hogy könnyesen hallom
A sístergő, sajgó déli sugarakat
S mért búsitja a szűz hajnal-szimfóniát
A zene, mit néha ráműzen az Alkonyat...

Dudás Kálmán

A Mozart-kávéház

Nagyváros. Forgalmi rendőr és automatabüffé. Az uccán villamos csilingel és autók tömött sora robog. Délben gyárfütytől remeg a fenyvesillattal telített tavaszi levegő s esténként hatalmas fénybe szökken a sokezer házból álló vad zürzavar. Az egyetem rengeteg lakója más-más vidékről hozza a reményt. S hogy mit visz haza sok-sok lázas év után, azt csak az a jó Isten tudja.

Furcsa lány ez a Nóra. Nem lehet mondani, hogy szép. De nem is csunya. Érdekes. Biztosat senki sem tud róla. Van, aki azt mondja: diáklány. Például a Jovics Lyubo, a kis szerelmes jogászgyerek megesküdtött egyszer, hogy látta már egy indexét, viszont a Mozart kávéházban székelő dalmát diákasztal bizalmasan tudja, hogy egészen közönséges teremtés: kitartott nő, mint a többi. Barátja van és belőle él. De lehet, hogy többen is vannak. Ha látja az ember kis fitos orrát, állandóan idegesen ugráló, nagy buzakék szemeit, linom fehér ápolt kezét, nem tudja elhinni, hogy ez a kislány pénzért adja magát oda valakinek.

Ebéd után mindennap beül a Mozart kávéházba. A kis sarokba. Pontosan a tükör alá. Pistát várja. Pista medikus, utolsó szigorlatára készül. Valahonnan egy tiszamenti kis bácskai faluból szakadt a nagyváros rohanó forgatagába.

Hullámosan dús fekete haja alatt kék szemek nevetnek. Magyar. Mikor nevet szinte eltűnik a szeme. De ritkán nevet. Nagyon szorgalmas. Fél kettőkor ő is megjön.

Leül Nóra mellé s megcsókolják egymást. Így megy ez már évek óta. S nem akad, aki megütközne rajta. Néha beszélnek is pár szót. Aztán csönd. A fiú tanul. A lány újságot olvas.

A Mozart kávéházban különben is mindig csend van délután. Ilyen kávéházak csak egyetemi városokban vannak. Inkább diákotthonok ezek.

Minden asztalnál tábla: foglalt. S egy-egy sárga vagy fekete duzzadt aktatáska.

Azt már a pincér készíti oda az u. n. irattárból. Az az „irattár“ egy hatalmas szekrény a külső folyosón, minden törzsvendégnek külön fiók s benne a dolgai.

Minden vidéknek megvan a maga helye. A tükör felőli oldalon ülnek a vajdaságiak. Szembe velük a dalmátok. Két asztallal jobbra kezdődik a boszniai különítmény. Az ajtó mellett pedig a lengyelek. Ezek képezik zömét az őslakosságnak. Vannak még szórványosan németek, bolgárok és görögök.

Zene nincs, csak szerdán este. Azért hétköznapi, mert a jazz szombaton és vasárnap nem ér rá. A zenekar is diákokból áll. Fizetést nem kapnak, csak a mindennapi feketét, mely szükség esetén spriccerre is váltható.

A szerda ezért mindig ünnepnap. A fiók feketében, a lányok estélyi ruhában jönnek. Természetesen a zenészek is táncolnak. Mindig felváltva. Csak a szegény Balogh Miki, a zongorista játszik szünetlenül. Haragszik is érte.

Olyan ez az egész kavéház, mint egy egységes család. Ha valakinek vizsgálja közeleg az utolsó hétre megkapja a kis szobát. Itt csak egy szék és egy kis asztal van. Csönd. (Ugyan a rossz nyelvek azt beszélnek, hogy a Weitner Pali a multkor randevuzott a kis szobában).

Politikával nem foglalkoznak. Legalább is nem beszélnek róla. Dalmát, szerb, horvát, magyar, német, bolgár és görög úgy élnek, mintha testvérek lennének.

Egy délután Nóra idegesen rohan be az ajtón. Látszik rajta, hogy valami rendkívüli eset történt. Leül Ivanoff asztalához. Jó messzire a szokott helytől.

Ez az Ivanoff rendkívüli egy fiú. Mindenki szereti és mindenki fél tőle. Ábrándos nagy barna szemei mindig messze kutatnak s ha ránéz valakire, még a gondolatát is kitalálja. Nővel nem foglalkozik, barátja nincsen, mégis minden kérdésben az ő szava dönt. Joghallgató. Már hosszú évek óta. Amellett parkettáncos a Klub-bárban.

Másnál talán megütköznének ezen a furcsa foglalkozáson. Ivanoffnál pedig szinte természetes, hogy nem hivatalnok, instruktor, zenész, pincér, gyorsíró, tennisz-tréner, mint a többi ezer másik.

Ahogy Nóra beszél, idegesen üti le cigarettája végéről a szürke hamukévé, lassanként mindenki odafigyel.

Nem mintha hallgatóni akarnának. Dehogy. Itt mindenki testvér és mindenki mindenkire vigyáz.

Nemsokára Pista is megjön csodálkozva nézi a tükör alatti üres asztalt, majd meglátja Nórát, odamegy Megcsókolják egymást. Nem lehet érteni miről beszélnek, csak valami kommunista, Ausztria, Bulgária, börtön, szavak keringenek a levegőben, majd mindhárman felkelnek és sietve eltűnnek az üveges ajtó mögött.

Két medika lép be nevetve. Az egyik barna, a másik szőke. Fekete mellett kiolvassák az újságokat és azt a két kis levelet, melyet Zaravecky Szaniszló és Kurt Wagner küldenek a pincérekkel. Nevetve csak odamutatnak a fiúknak: fél tíz. Azután elmerülnek a nagy anatómiai atlaszokban, mintha más semmi nem érdekelné őket.

A kártyaszobában megy a poker. Ivica, a kis borfiú hozza ki a rettentő hirt: Bogári Béla poker ászra kétszáz dinárt vesztett.

Borzasztó, hogy annak a piszeorrú kis elsőéves Strochnak milyen szerencséje van. Elnyeri Béla minden pénzét. Pedig nem kellene neki, hiszen minden hónapban háromezer dinár üti otthonról a markát.

Fenn az emeleten billiárdcsata dúl. Kihívásos játék. A Szimity Péro fogadott Nisevity Szpiróval, hogy tíz perc alatt megveri egy százas partiban. Már a kibicek is izzadnak, olyan meleg van az asztal körül.

Ugyanakkor az ajtó melletti asztalnál nagy irodalmi vita folyik. Vági Jancsi, támogatva a lengyelekkel, azt állítja, hogy Ady a világ legnagyobb lírikusa, a horvátok Baudelairet emlegetik s a németek lenéző mosollyal csak szóltanul szemlélik a vitát. Vági dühében egymásután öt hosszúlépést nyel le, de minden hiába. Azután otthagya őket.

Estefelé a mindenttudó Csurity, az a hosszúhajú harmadéves jogász, akit már az egyetemi fegyelmi bíróság szemesztervezetéssel büntetett, rohant be az ajtón: Nórát letartóztatták.

Nagyban tárgyalják az ügyet, mikor Ivanoff lép be Pistával. Utóbbi kicsit halvány, Ivanoff a régi. Pista leül, tanulni kezd, majd egy óra múlva odavágja könyvét, Ivanoffal hosszabb beszédbe elegyedik.

Rikkancs szalad be az ajtón. Szétkapkodnak minden példányt. Rendkívüli kiadás. Nagy kommunista öszszeesküvés. Hatalmas betűk hirdetik: V. N. orvostanhallgatónőt letartóztatták. Kém.

Pista óvatosan körülnéz, mindenki ujságot olvas. Mikor látja, hogy nem figyel senki, halkán kisurran az ajtón.

Autók suhannak, villamosok búgnak, semmit sem vesz észre. Véletlenül egy plakáton akad meg a szeme, s eszébe jut, ma Szilveszter napja van.

Reggel négyig sétál fel és alá az uccákon, tereken, céltalanul, össze-vissza. Süvítő szél szántja végig a szilveszteréji hideg fehér uccát.

Eszébe jut, most odahaza éppen talán négyet üt a városháza tornyán az óra, a sarki rendőr kezeit lóbálva meleg szobára gondol, a Tiszán sietve raknak egy ujsályt, hogy még a jég előtt utnak indíthassák, a Kovács ügyvédék lezárt redőnyei mögül biztosan lármásan szűrődik ki egy nagy mulatás fénye. A Bice péknél sütni kezdik a finom, fehér újévi cipót s a kertek alján egy szegényes vaskóba talán éppen most köszönt be Bottlik tisztelendő úr keresztel kezében Stangelmayer orvos úr mellé.

Valahonnan messziről harangozik az újév. Fekete kerekai már-már dübörögnek. Lehet, hogy a Tisza felől jön, vagy éppen északról, de lehet, hogy délről közeledik.

Észre sem veszi, künn van az állomáson. Meglátja, hogy indul egy vonat. Prüszkölve szórja apró szikráit, megvilágítva itt-ott egy sötétbeborult házat, mindig gyorsabban mintha egy régi életet vinne magával új világ bizonytalan, szürkés ködébe. Feketén, mint egy temetési menet tűnik el a láthatáron, talán egy ó-évet rejteget, menekülni is akar, nehogy utolérjék.

Reggelfelé bemegy az első templomba. Imádkozik. Talán újév jön.

Most látja csak, mennyire szereti Nórá. Több mint barátnő. Minden. Miért is tanulni, ha nem érte. Nincsen se apja, se anyja. Ő is Nóra zongoraóráiból él.

Pedig lehet, hogy Nóra nem szereti; az utóbbi időben sok furcsa dolgot hallott felőle.

Alig várja, hogy kinyissák a Mozartot. Hiába ott érzi csak magát otthon.

Már jön is Sztevica, az örökké mosolygó főpincér. Valahogy bizakodással ül le a tükör alatti asztalhoz. Már ott is a tea, s mellette a reggeli ujságok.

Mielőtt kinyitja a lapokat, elgondolkodik. Éppen besüt az első napsugár, künn az uccán csillog a hó. Tavaszra hazamegy Nórával. Eleget segítette az a lány. In-

kább abbahagyta tanulását zongorázni tanított gyerekeket hogy legyen elég pénzük. Kiszabadul. Egészen biztosan tévedés az egész. Újév napja van ma. Hazamennék a Tiszaparra, oda, ahol kalásztengerbe bukik le a nap, s nyári estéken a faluba hallatszik a mezőn bűgő cséplőgépek egyenletes gazdag muzsikája.

Ivanoff lép be. Mintha sötét lett volna egyszerre a kávéház. Ja igen, mert a nap elbújt a felhők mögé.

Kezében ujság. Szótlanul nyújtja Pistának. „V. N. orvostanhallgató az ügyesség foglya marad. Tíz magasrangú barátja szintén”.

Ivanoff titokzatosan nevet.

Pista nem szól semmit. Könyveit kéri a pincértől. Hazaviszi. Ma újév van. Nem tanul. Neki különben is újév lesz.

Csak nem olyan, mint gondolta. Elköszön Ivanofftól. Kilép az ajtón s felugrik a villamosra. Gépiesen kér jegyet a kalauztól, mindegy, hogy meddig.

Ma újév van. Lehet szórakozni.

A Mozart kávéház lassan benépesedik. Legújabb esemény, hogy a Bogári Béla a Strochtól ötezer dinárt nyert s délután hatalmas murit rendez cigányzenével a London kávéház különtermében. Csodajó nők is lesznek.

Az ujságokat nem is olvassák. Mindenki délutánra gondol. Hiába ezek a magyarok tudnak csak igazán élni.

Ivanoff egy szlovén lánnyal beszélget s szeméi szúrósan mélyednek a lány ijedt tekintetébe. Ivanoff körülnéz s mikor látja, hogy nem figyeli senki, egy csekklapot ad neki.

Pincér jön s asztalra teszi a „Matin“-t. Ma senki sem tanul. Újév napja, ünnep van.

*

Érdekes hely ez a Mozart kávéház. Pedig olyan semmitmondó kis kávéház. Furesa vendégei vannak. Nagyon furesák. Diákok.

Adorján András

Kisebbségi kultúraélet

Szlovenszkói magyar lélek

Az alábbi figyelemreméltó cikket a szlovenszkói magyarság reprezentáns irodalmi folyóiratából, a Magyar Írásból vesszük át és mutatjuk be olvasóinknak.

Szlovenszkói magyar lélek! Van-e ilyen? Dehogyan van! Mindenki tudja, hogy nincs. Pedig hát, hogy mennyire szükség van erre, mutatja Erdély példája, ahol ez nem a mai helyzetnek, hanem százados fejlődésnek eredménye. Amint ez a különvált magyar lélek Erdélyben, úgy Szlovenszkon is míg egyrészt megmentője lesz az elszakadt magyarságnak, másrészt erőssége, sőt gazdagítója lesz az egyetemes magyar léleknek. Viszont az is bizonyos, hogy ha a szlovenszkói magyar lélek meg nem születik, meg nem izmosodik, úgy az elszakadt magyarság az oldott kéve sorsára jut.

Oly sajtóságos, minden más kisebbségi sorsban élő néptől eltérő, elütő a szlovenszkói magyarság helyzete, hogy e kérdésben például nem mehetünk sehová, nem utánózhattunk senkit sem. Minekünk az itt érvényesülő gazdasági, politikai és kulturális hatóságokkal számolva, az ősi föld minden drága emlékeitől, századokra visszatekintő kulturánktól nemzeti öntudatunkban megerősítve kell megteremtünk a szlovenszkói magyar lelket.

A nyelvtörvény Szlovenszkon nyelvszigetekké tette a zárt szlovák területeken fekvő városok magyarságát. Ezek a nyelvszigetek egymásra nézve idegenek és ha egymástól távol esnek, egymásról mitsem tudnak és nem is gondolnak arra, hogy gazdasági és kulturális téren egymásközt kapcsolatokat teremtsenek. Egymás lelki világát nem ismerik, egymásra nézve továbbra is oly idegenek maradnak, mint a régi időkben; fogyatkozó létszámuk a környező falvakból utánpótlást nem nyer és így elszigeteltségükben predestinálva vannak arra, hogy egy-két generáció multával elszintelenedjenek, multjukat megtagadják és beolvadjanak környezetükbe.

Am, kérdem nézhetjük-e ezt ölvetett kezekkel? Nem kell-e elkövetnünk mindent, hogy e nyelvszigetek sorsközös-

ségük tudatára ébredjenek és arra, hogy őket csak az itt élő magyarság gazdasági és kulturális életébe való bekapcsolódás, elsősorban pedig a közös magyar lélek mentheti meg?

A Szlovenszko déli részén egy tömegben lakó magyarság már nincs ilyen veszedelmes helyzetben. Jövőjük mégsem biztos, létüket gyökerében támadja meg egyszerűen az, hogy ők sem ébredtek sorsközösségük tudatára. A bodrogközi nép jó ha iskolában hall arról, hogy ebben az országban vannak a Csallóközben is magyarok. Egyébként nem tudnak egymásról, nincs közös örömük, nincs közös bánatuk. A térbeli távolság elválasztja és más érdekkörbe csatolja őket. Az egyszerű falusi embert a lét harcában egyedül a kenyér érdekli. Nem csinál lelkiismereti kérdést, ha magyarságáról van szó. A faji érzés még jó ha ösztönösen él benne. „Eddig Magyarországon laktunk, hát magyarok voltunk; de most már a csehek az urak, nekünk is ehhez kell igazodnunk.” Ezt én magam fülével hallottam egy bodrogvidéki magyar asszonytól, aki ráadásul büszkén mutatta, hogy a fia nevét a tanító úr a bizonyítványban Kiš-nek írta be. De a magyar nyelvterületen lévő különböző magyar városok lakosságában sincs meg a sorsközösség tudata. Beregszász és Rimaszombat például ugyan micsoda kapcsolatokat ápol, tart fenn? Nem mondom, külön-külön jó magyarok és tesznek is, áldoznak is a magyarságukért. Így tiszteletet parancsolt a beregszászi középiskolai magyar internátus megteremtése. Többet ér ez minden szép beszédnél és magunk dicsőítésénél. Ám az ilyen megmozdulások nem helyi jellegűek s nem szívügyei az itélő összmagyarságnak. Nincs még meg a sorsközösség magasztos érzése, nem született meg még a szlovenszkói magyar lélek, amely összehozza, közös célok kitűzésére s azok megvalósítására serkenti az ittélő magyarságot.

Persze, mig magunk urai voltunk, megszoktuk az állami támogatást. A magyar kultúra ápolását másképp nem is tudtuk elképzelni: összeállott a deputáció s ment a miniszterekhez és hozta vigan a szubvenciót. — Ma ezt ugyan hiába tesszük. S mivel a szubvenciók késnek, szidjük a kormányt s ezt állítjuk oda bűnbaknak, ha sorsunk mind rosszabbra fordul. Kétségtől az itélő magyarságnak igen sok esetben van oka a panaszra s hiba is volna ezeket elhallgatni, ám a legnagyobb baj az, hogy a magyar társadalom ma sem jutott tudatára annak, hogy minden külső támogatásnál többet ér

a testvéri összefogás és a nagy hangzású frázisoknál a csendes kitartó munka, amely nélkül még a legnagyobb anyagi támogatás mellett sincs siker, áldás.

Már a prevrát után összekerültem egy nagyszebeni szász lelkésszel, aki sajnálkozva említette, hogy a szepességi némettség, ez az értékes kulturnép, lassanként felmorzsolódik, eltűnik a szláv tengerben. Mire én azt kérdeztem, hogy van az, hogy viszont az erdélyi szászok meg tudják tartani pozíciójukat? Ennek titka szervezettségünkben van, mondotta. Miközöttünk nincs nézeteltérés, ha létünkéről van szó. Kulturális, gazdasági és politikai téren összetartunk, egyek vagyunk. Egy a lelkünk. Szervezettségük megvilágítására felhozta a nagyszebeni ev. egyház eljárását. A központi lelkészi hivatalban mindenkinek megvan a törzslapja. Tőviről hegyire ismerik ott mindenkinek a családi életét, anyagi helyzetét, ragaszkodik-e az illető nemzetiségéhez stb. Minden utcában egy ott lakó lelkes szász férfi vagy nő számon tartja az utca szász lakóit s ha erkölcsi vagy anyagi segítségre szorul ezek közül valaki, ha pl.züllött életet él, ezt azonnal jelenti és a központ megtalálja az útját, módját annak, hogy a bajon segítsen. Az egyes polgárok ilyen esetben nem riadnak vissza semmi áldozattól. Az egész dolgozik az egyért, az egy az egészért. Gondjuk van a vidéken élőkre is, akik idegen környezetben elnemzetlenedhetnek. Ezek gyermekeinek internátust tartanak fenn Nagyszebenben stb. (Igy van-e, nem-e? Én így hallottam). Hanem ne menjünk olyan messzire. Maradjunk csak Kassán, ahol máról-holnapra ugyancsak a némettség nagyszerűen megszervezte önmagát. Tulajdonképpen nagyrészüket a prevrát után került ide (csehországi németek stb.), a hetvenezer lakosú városban elenyésző csekély a számuk, alig 2000. Noshát: vannak látogatott összejöveteleik, kulturestéik, van dalárdájuk, óvodájuk s mihamar lesz elemi iskolájuk, az utolsó városi választásoknál már volt szavazólistájuk is. Nem lármáznak, a lapokban sohasem olvashatunk róluk, csendben ápolják nemzeti öntudatukat s alkotásaik tiszteletet parancsolók. Amialatt Németországban a német lélek önmagával meghosonulva széttépetten vergődik, itt az idegenben, új miljöben a kassai németek összetartók, egymást testvéreknek tekintik, egy a lelkük, mindannyian németek. Pedig van közöttük minden rendű, rangú, felekezetű, kommunista, szocialista. Tanulhatnak tőlük.

A kisebbségi sorsra jutott népeket csak egy mentheti meg a biztos pusztulástól. S ez nem más, mint az összetartozandóság ápolása, ez érzés nagyrabecsülése. Az összetartozás érzésének forrása, tápláló édes anyja pedig nem más, mint az egy és oszthatatlan közös lelkiség.

Nem látom azonban be, hogy ha nincs is még meg a szlovenszkói magyar lélek, az a jövőben létre ne jöjjön. A körülmények kényszerítő hatása alatt meg kell ennek születnie! Bármily kétségbeejtőnek látszik sokszor a mi széthúzásunk, bármily idegenül, egymást meg nem értve és más-más eszményeknek hódolva él itt a magyar testvérével a magyar: el kell jönni az időnek, amikor sok sok belső surlódáson át, nagy vajadások után születik meg ez az egységes lélek. Igen, ezt nem hozzák nekünk ide aranytálcán, nem rendelhetik meg nekünk rajtunk kívül álló hatalmasságok. Ezt a magyar lelket minekünk és a mi vérünkől való gyermekeinknek, azoknak, akiket a mult minden drága emléke, a jelen minden nyomorusága, a létért folytatott kemény élet-halál harc ehhez a földhöz köt, kell megteremteni!

Épp azért ne várjunk, hogy a sült galamb a szájunkba repül. Nem várhatjuk, nem remélhetjük ezt sem magyarországi testvéreinktől, sem az itt élő más népektől és az államhatalomtól. Minekünk, — ismétlem, — számolnunk kell az itteni adottságokkal és ezt ha nem tesszük, népünket felesleges lelki torturáknak vetjük alá és végre is célunkat nem érjük el.

Segíts magadon, az Isten is megsegít! Régi jó magyar közmondás ez. Ne várjunk, de ne is fogadjunk el irányítást se kívülről, se belülről, ha az itteni magyar lélek megteremtéséről van szó. A magyar ember sohasem szeretett rendeltetést élni, rendeltetést cselekedni. Kisebbségi sorsában is maga akarja intézni sorsát. Ezt tekintetbe kell venniök azoknak, akik e nép sorsának irányítói, vagy azok akarnak lenni.

Hála Istennek tul vagyunk már és örülhetünk, hogy tul vagyunk azon az időn, amikor a kisebbségi magyar közéletben hangadó szerepet akartak játszani olyanok, akiknek világháború előtti mentalitásukkal még csak halvány sejtelmük sem volt arról, micsoda célkitűzésekkel, eszközökkel kell az itteni magyarság érdekében dolgozni.

Ma már ott tartunk, hogy az új nemzedék szárnypróbálgatásaiban jelentkezik a szlovenszkói magyar lélek. Sőt

ugy nézem, hogy nálunk a magyar lélek pompázatosabb, gazdagabb és életerősebb, mint volt a régi nemzedéknél. Hogy a nyugati eszmék őket is gyurják, forrmálják, mint ma a világ minden kulturnépét, ez ne aggasszon bennünket. Ettől ne féltsük a magyar lelket. Hallom innen is, onnan is, félni lehet, hogy ez a forrongó lelkű, megújodást, lelki megteremkenyülést esengő ifjuság belehull a kommunizmus karjaiba.

Hát én épp attól félek, hogy ha ez az eszméktől telített és őserében féket nem tűrő fiatalság a gyámkodás kötőfékje alá kerül, elveszti energiáját, tettekézségét, mert megszokja, hogy vezessék s az életben kész prédája lesz minde olyan törekvésnek, amely az ittélő magyarság ellen irányul. De lesznek ez ifjak közül sokan olyanok is, akik a reájuk erőszakolt kötőféket leszaggatják s épp azért, mert lelkük szabadságát letiporták, belerohannak a szélsőségekbe. Sajnos, ezek között lesznek, vagy vannak máris az ifjuság legzseniálisabbjai, a magyar fiatalság legékesebb virágjai. Hagyjuk mi tehát a fiatalságot magára! Majd meglátjuk: így lesz erős, szabad és tetterős a jövőndő magyar társadalom. Nem ide-oda lódítható Fejbólintó Jánosokra, de keménykötésű magyarokra van ma szükségünk.

A szlovenszkói magyar lélek megteremtésében legtöbbet tehetnek a szellem bátor harcosai, az írók. És én azt hiszem, hogy nem is fogunk bennük csalódní. Itt is a főfeltétel azonban: a lélek szabadsága, amelyet ne akarjunk lenyügözní. Sőt, ha valahol, úgy itt nincs helye a gyámkodásnak és nincs is joga senkinek erre a gyámkodásra. A Szentiváni Kuria idei gyűlésén a megjelent írók egyhanguan tiltakoztak minden felügyelet ellen, bárhonnan való is és bárkitől ered. Nem az átlagíró munkáját akarjuk mi a felügyelettől védeni, de a zseniét. Mert eljön, mert el kell jónni annak az időnek, amikor a szlovenszkói magyar lélek a maga szépségét, csodás világát a nép kiválasztottjjai közül a legnagyobbban dicsőíti meg. Milyen mesteremberek, kicsinyesek, szüklátókörűek tehát azok, akik ellenőrzés gyakorlásával akarják a szellem röptét korlátok közé szorítani. Milyen nevetségesek azok, akik az író munkáját górcső alá helyezik és ha egy szóban, mondatban felfedezik a »kor átkos eszméit«, már anatómát követelnek. A járszalagon vezetett írók által megteremtett műirodalomtól mentsen meg bennünket

az Isten. A guzsbakötött író szellemi termékei mindig szörnyszülöttek, azoknak semmi hatásuk nincs a nemzet kulturéletének egészséges kialakulására.

Az írók szabad társulatát sem szabad lekicsinyelnünk. A Szentiváni Kuria ebből a szempontból érdekes és értékes kísérletnek minősíthető. Sőt ma már bátran mondhatjuk, hogy nem is kísérlet ez többé, hanem állandósult szervezet, amellyel számolni kell mindenkinek, aki a szlovenszkói irodalommal kapcsolatba óhajt lépni. Erre a szervezetre szükség volt. Az íróknak itt van és a jövőben még inkább itt lesz alkalmuk élőszóval tisztázni sok olyan problémát, amely elválaszthatatlan a szlovenszkói magyar lélek kialakulásának nagy problémájától. A Szentiváni Kuria egyik legszebb jellemvonása az előítéletektől, minden irányzattól ment függetlensége. Nem klikk ez, nem eszköz ez idegen cél szolgálatában. Akik a Kuria egy ilyen ülésén résztvettek, igazat adnak ez állításomnak. Az írók lelki függetlenségét sok minden befolyásolhatja. A Szentiváni Kuria azonban az a hely, hol az író függetlenségét maga a Kuria védi s ez a magyarázata aztán annak, hogy a Kuria élő intézmény.

A Kuria múlt évi ülésén elhangzott egy felolvasás keretében a magyar irodalom decentralizációjának gondolata, vagyis az, amit én irodalmi téren a szlovenszkói magyar lélek kialakulása szempontjából a legfontosabb előfeltételnek tekintik. Ezt a felolvasást Sziklay Ferenc dr. tartotta s többek között ebben a következő kijelentést tette:

»...Maradna tehát két intézmény, mely nem jelent megkötöttséget, sem elvfeledást, az egyik a Kuria, a másik a Kazinczy Szövetkezet, mint formailag kereskedelmi, de lényegileg irodalmi vállalkozás, mert éppen azért alakult, amit az itteni irodalmi élet főcéljának kell felismernünk, az írók számára kiadási lehetőséget, tehát fejlődési lehetőséget biztosítani s a közönséget az irodalom támogatására megszervezni... Egyelőre nem is látok más lehetőséget, itt kell tehát megfognunk a dolgot, e kettő köré kell csoportosulnunk önzetlen jóakarattal és fáradhatatlan munkakészséggel, ha nem öngyilkos szándékkal vagyunk a magunk ügye iránt. Lehetnek esetleg még most is ellentétek ezeknek az intézményeknek az elbírálásában, indokolatlan félreértések, elvi belemagyarázások. Ugy érzem, ezek eliminálása a mai helyzetben a második Kuria feladata...«

Minden jóra való magyar ember, aki az itteni magyar irodalom felvirágzását szívén viseli, aláírhatja e kijelentést. Én különösen függetlenségünkben látom — ismétlem, — a Szentiváni Kuria s az itt említett Lap- és Könyvkiadó Szövetkezet nagy értékét. Félhetünk ugyanis attól, hogy a függetlenségében veszélyeztetett irodalom sorsa ugyanaz lehet, mint az önállótlaná lett ifjúságé. De nem feledkezhetünk meg az írók mai lehetetlen gazdasági helyzetéről, nyomoráról sem, amely közülük a legjobbakat is megbénítja, akadályozza teremtő munkájában, mint az írók társulásától és irodalmi vállalkozásaitól, tehát a Szentiváni Kuriától, a Kazinczy Szövetkezettől és a Magyar Írástól.

Mióta a kijelentés elhangzott, ezek az intézmények szervezetükben, szellemükben legfeljebb előnyükre változtak. A Kuria idei ülése magas színvonalával, szabad szellemével és erős magyar mentalitásával díszére válhatott volna bármely magyar irodalmi egyesületnek. Ami pedig a Könyvkiadó Szövetkezetet illeti, habár nagy és nehéz válságokon esett át a múlt évben, átszervezésének ideje óta azokat a régi hibákat, amelyek miatt a közönség egyrésze elhidegedett tőle, máris helyreütötte. Az égisze alatt megjelenő Magyar Írás népszerűsége nőttön nő, hiszen előfizetőinek száma közel kétezer, ami a mai viszonyaink közepette szinte lehetetlen. Azt hisszük, hogy e népszerűségnek titka épp abban van, mert a folyóirat minden szélsőségtől menten készíti elő a szlovenszkói magyar lélek megszületését. Hiszük, hogy a Könyvkiadó Szövetkezet is visszahódíthatja kiadványaival még az ősz folyamán azokat, akik működésével eddig nem voltak megelégedve.

Igen, ilyen független intézményektől, mint amilyen a Szentiváni Kuria, a Kazinczy Könyv- és Lapkiadó Szövetkezet és a Magyar Írás, remélem én a szlovenszkói magyar lélek megszületését. Ma még talán ezek az intézmények is küzdenek a Pató Pálokkal és a minden életmegnyilvánulást megfojtó szkepszissel, ám a szlovenszkói magyar szellemiség felett borongó köd előbb vagy utóbb felszakad és minden igaz magyar láthat és ítélhet azokon, akik önzetlenül, sokszor alaptalan támadásoknak kitéve, nyomorogva, de lelkük függetlenségét minden irányban megőrizve fáradtak, küzdöttek, áldoztak a szlovenszkói magyar lélek megteremtésén.

Gömör János

LÁTHATÁR

Huszár Sándor új versei

Köszönöm a szenvedéseket. - Az Új Hírek
kiadása. - Szombor 1933

Huszár Sándor egyik versében (Megöl a kisváros) így kiált fel: „Ó... Párizsban rimherceg lehetnék“. Ezzel nem mondott épen lehetetlent, mert ha Huszár Sándor harminc-negyven év előtt a Montmartreon, a Chat noirban, a Rat mort-ban, vagy valamelyik még bizarrabb boite de nuit-ben smaragdos abszint mellett irogatta volna verseit, talán érdekes, neuropátiás tehetségnek tartották volna a Párizs-bámuló idegenek. Akkoriban — mai kifejezéssel élve — hossza volt a patológiás egyéniségnek, Moreau de Tours doktor nyíltan kimondja, hogy a genialitás az elme betegsége, Lombroso tanáról hosszas és lelkes viták folynak a Sorbonne-on meg a Montparnasse szűk kávéházaiban. Baudelaire baját mindenki ismerte, Van Goghot akkor zárták tébolydába, Strindberg ugyan szabadon járt Párizsban, de a nagy svéd szellem „háborodottságáról“ is mindenki tudott. Poe első francia fordításai pedig sokakban rokonszenvet gyújtottak az alkoholizmusban elpusztult amerikai költő iránt. Mondom, ha Huszár Sándornak akkortájt kis szerencséje — vagy, hogy párizsi argot-ban mondjam: „du chien“-je — lett volna, akkor ha nem is rimherceg, de érdekes, éjszakai költő egyéniség lehetett volna. Több abszint-illatu, nagyhaju költőcske játszott akkoriban a lángész divatos szerepét, ha mindjárt nevüket nem is jegyezte fel az irodalomtörténet.

A szertelen egyéniségek, a pszihopatológiás „határesetek“ csodálata már elmúlt. Az egyéniség még a háboru első csatáiban hősi halált halt, a háboru utáni kor pedig már határozottan a tömegek kora, amely nem törődik többé a nagyhaju, kócos lángeszek inádatával. Párizs régi boite de nuit-jei már eltűntek az elamerikásodott éjszakákból az abszintos költőcskével együtt. (Az abszintot hatóságilag betiltották). Igaz, hogy Aristide Bruant kabaréjában még koporsófedélen szolgálják fel az italt, sőt fa-

nyar eroquemort-ok fogadják az idegent és poshadt forradalmi dalokat is énekelnek, amelyek azonban úgy hatnak, mint penészes sombefőtt. Bizony, Huszár Sándor elkésett az ő lángész-öntudatával és egyéniségének dőlőfős, evoés túlértékelésével.

El kell azonban ismerni, hogy ezek a versei szelídebbek és alázatosabbak, mint a régebbiek s így bántóan egocentrikus világ-szemlélete, féktelen önimádata nem sérti, vagy untatja annyira az olvasót. Itt-ott mintha valami őszinte alázatosságban akarna megtisztulni. A cimlapra nyomott verse — amely a kötet legszebb verse — sajnos egyedül áll a szerénység és az alázat érdemeivel. Alig hiszem, hogy Huszár Sándor ismerné a legnemesebb költőt: Rainer Maria Rilket, mert valami alázatot, türelmet és elmélyedést csak tanult volna tőle. Huszárnak ugyan vannak szomorú, csendesebbhangú versei, de ezekben megnemértettségét, üzőttségét panaszolja. Máskor Krisztustól kér majdnem a bűnbocsánatot kérők alázatos hangján egészséget, békétűrést, szüzességet és — halhatatlanságot. Ezzel a halhatatlansággal ebben a kötetben is gyakran találkozunk, a lángész-rögeszmét ugyilátszik nem tudja elfojtani, ugylátszik ez Huszár Sándor éltető eleme. Most is „Isten agyában agyvelő“, neki már csak a Nap rokona, beleolvad az Isten-ségbe (Túl a csúcsokon) és teljesen egyenrangúnak érzi magát az Istennel (Mi vagyunk Isten). Majd azt is mondja, hogy ő egyedül a Sion hegye (Babyloni ének). Halhatatlanságában javíthatatlanul bizik és reméli, hogy halála után nagyváros lesz a kisvárosból, azért, mert ő élt benne. Ezeket az idézeteket mulatságosan csoportosíthatnám még egy oldalon keresztül, de ezzel csak cáfolnám azt a tényt, hogy Huszár Sándor ma már mégsem az, aki volt, hogy lángelméjének önámulása ma már nem olyan szertelen, olyan émelygős, mint első kötetében. Ezt a tényt nem cáfolni, hanem némi örömmel kell megállapítanunk, noha vérmes reményeket hozzáfűzni nem szabad. Mert nem igen hisszük, hogy Huszár Sándor valaha is be fogja látni azt, hogy néhány játékos rím, néhány Ady mintájára összekovácsolt szókép és a halhatatlan lángelme örökös hangoztatása még nem költészet, hogy többet kell adni, mást kell adni, nemcsak rimbukfencet, Ady-pózt és halhatatlanság-jóslásokat.

De az vitathatatlan, hogy Huszár Sándor alázatosabb lett és keres már más valamit. Többször eltér a „halhatatlan lángész“ rögeszméjétől, azt írja, hogy „sorsunk bús keresés“, majd, hogy „már jönni kéne új hites hiteknek, Vagy bárkinek, ki letöri az átkot“. És észre veszi a mának hitetlenségét, a holnap véres, pestises árnyait. (Elveszett az Isten, És felröhög a céda hóhér, Tudjuk-e?, Rettenetes temetés). Persze nem az új világot és az új embert teremteni akaró öntudattal, hanem kissé zavarosan és félénken, hiszen Huszár Sándor most először keres verstémát

önmagán, az Ihol én! Ihol én!-en kívül. Van azonkívül a kötetben még egy vers (Mosolyogni fog a feszület), amely a bácskai ugart ölelgeti. Ez a hang, ez a téma is szokatlan és egyedülálló. Bizony, őszintén örülnénk, ha ebből lenne több és az unalmas Ihol én!-ekből kevesebb.

A minap Szántó György, a nagy erdélyi író „Vallomás a művészetéről” című cikkében a következőket olvastam: „Aki ma szubjektivitást megtűr, etikátlan ember. A tavasz és a szerelem privátügyek. Nem tartoznak az olvasóra. A poéták elvesztették jogukat arra, hogy poézist termeljenek. Kit érdekel a pacsirta, amikor leriszit bombák röpködnék nemsokára, egy óra alatt hétmillió-százötvenezer szerelmest és négyezerháromszáztíz pacsirtát pusztítva. A tizenkettedik óra felé közelednek a mutatók. Nem érünk rá pásztoridülleteket rendezni. Sem szürrealisták kisdéd játékaira nyomdafestéket és szedőmunkát pazarolni.”

Kegyetlen szavak ezek, de igazságukat ki merné kétségbe vonni? A kérdés: mit csináljunk? hova menekülünk? A hitbe, az eszmébe, a kollektívumba, az őserdőbe: a népbe vagy az örök életet jelentő bácskai barázdák közé? Mindénhova hamarabb, mint az egyéniség elefántesontornyába, amely ma korhadt villám sújtotta fatörzshöz hasonlatos, amelyből már nem fakad több rügy, nem hajt több levél s ezért mindenképpen megérett a ki-döntésre. Az egyéni lírának ma már nincs jogosultsága és ezt — nolle, velle — tudomásul kell venni Huszár Sándornak is.

A könyv kiállítása szegényes és szánsalmas.

Szenteleky Kornél

Egyszerű gondolatok a világnézet kérdéséről

Egy pesti marxista író mesélte, hogy napokig vitatkozott a szerkesztő-bizottság azon, hogy leközöljék-e az írását, aminek a témája nagyon pénztelen, nőt nélkülöző fiatalember helyzetével foglalkozik. A szerkesztőbizottság fele ellene szavazott, fele mellette. A nős emberek ellene, a nőtlenek mellett.

Tehát a nőbirtokos megtagadta a közösséget a nőt nélkülözővel azaz a nemi proletárral. Nyilván abból indulva ki, hogy nem harcol olyasmért, amiben nincs hiányérzete.

Nem akarok ebből az esetből általános ítéletet alkotni, ez felesleges dolog lenne, csak azért hozom bevezetőül mert ez váltotta ki belőlem az alábbi mondanivalókat, amelyeken már többször gondolkodtam, de teljes formát ez alkalommal nyertek bennem.

Írók és nem írók mostanában szeretők kihangsúlyozni, hogy van világnézetük, pedig valójában nincsen.

A marxisták csak úgy, mint a többi „isták” belekapaszkodnak valamely nekik legmegfelelőbb „izmusba” és ezzel talajbiztonságot éreznek vagy hazudnak maguknak. Tagadhatatlan, hogy erre szükség van, ámbar az csak akkor és annyiban viszi előbbre az emberiséget, amennyiben egy olyan világnézetes ember követői kerülnek túlsúlyba, amely az általános fejlődés útját mutatja.

Marxnak kétségtelenül volt világnézete, mint ahogy Nitzschének vagy Weiningernek volt.

Világnézetet kapni, azt hinni, vállalni, vagy világnézetet követni, nem egy és ugyanaz. Krisztust keresztre feszítették a világnézetért, mert a világnézet elhivatottságot, prófétaságot jelent és egyben kinszenvedést.

A világnézet szó nem is jól fedi a fogalmat, mert a világnézetes elmét a megismerés nem csak látóvá, de hívővé teszi (és ez sohasem történhetik meg lelki krízis nélkül. A világnézetes ember átéli önmagában az emberiség kálváriáját és szerencsés esetben visszatér önmagához, úgy is mondhatnám eljut önmagához, a minden őstítok kútforrásához... de gyakran a káoszba vesz a lelkével és belepusztul a meglátásaiba. (Sokan jártak így a történelem tanúsága szerint, akik csúcsokba veszve át akarták lépni az istenség rubikonját).

Világnézetet nem lehet embertől kapni, ennek eredete olyan mint a lélek valósága, amelyet érzünk és mégis fel nem foghatunk.

A világnézetes szenved, mert érzi küldetését, érzi szakadékos egyedülvalóságát, érzi a „pusztába kiáltó szót” és érzi, hogy igazán, maradéktalanul csak önmagának kapta a megismerést.

A világnézetes ember sohasem a máé, mindig a holnapé. A világnézetet lehet megközelíteni, elfogadni, hinni benne ha már azt egy elme kisugarazza lelkéből az örök élet egy útkarabjára, de semmi tudás árán megszerezni nem lehet.

Kivételesek istenáldása vagy istenverése, ki merné mondani melyik?

Csak gyermekek és tudatlanok merik állítani: van világnézetem.

Az emberiség harcait mindig hiányérzetek indították és irányították... milyen egyszerű lenne tehát világnézetül elfogadni valami olyat, ami az emberiség hiányérzetét megszüntetné.

De lehetséges-e valaha is ezt a hiányérzetet megszüntetni ha meggondoljuk, hogy egy kapitalista ember minden ugynevezett földi jóval megáldott embernek igen gyakran milyen szenvedésszerű hiányérzete van.

Ismerek egy dúsgazdag emberpárt. A férfi tudóbajos (marxista) miatt, oh mondd miért tudóbajos, amikor minden egészségügyi

kelléke megvan?) a nő cukorbeteg és érzelmeszedése van. Ezek fogcsikorgató kinnal nézik a béréseiket, amint jóízűen falják a kolbászt, sonkát, szalonmát, amiről nekik le kell mondaniuk, hogy élhessenek.

Lehet-e az emberiség hiányérzetét megszüntetni, ha az individuumét nem lehet?

Lehet-e a társadalom megtámadhatatlanul egészséges szervezettű, ha az egyén nem lehet?

Lehet-e hogy egy társadalmi életforma meg ne rokkanjon, meg ne semmisüljön, ha az ember és minden más, ami belevalósult a természetbe változásnak és pusztulásnak van kitéve?

Sorsunk rendelése szerint sorakozzunk ki-ki a maga környezete és osztálya bajait látva, érezve, szenvedve... Hogyan esküdjem és öljek a magam javáért amikor hiszem és tiszteltem az ellenőgem élni akarását is?

Es világnézetesnek lássak egy osztályharcost?

A világnézetes nem változtathatja meg elveit (lásd hitleristából marxista és viszont) azt nem lehet meggyőzni más eszme számára sem pénzzel, sem ígérettel, még kínvallatással sem. Világnézete nem gyökér, amelyet átültetni lehet, hanem a mindenségbe való helyzete felismerése. Ezért a világnézetes sohasem a nagyságát, mindig a kicsiségét érzi.

A világnézetesek azok az elektromos góccok, akik az emberi molekulákat mozgásba hozzák.

Nincs, nem volt, nem is lesz olyan világnézetes, aki nem az Egészet, az Egységet, Emberiséget akarná megváltani a maga szenvedéseivel és váteszi erejével.

Nitzsche mondta: „Karfa vagyok a hidon átmenőnek, de mankó az nem vagyok.”

Nem szégyen, sőt tudatosan kell fogni a karfát, amelyet a Világnézetes oszlópa tart és így haladni valamely irányelv mellett, ami érdekünk vagy hitünk. Ez már kiemelkedést jelent a herecségből a szellemi bénaságból és aki valamely világnézetes eszmearám körébe került, ezzel már is a fejlődéstörténet névtelen katonája lett.

Gergely Boriska

Konyovity Milán

Még ifjkoromban arról hallottam panaszkodni, hogy Bácska földje tehetségeket nem igen termel és ha a művészet, irodalom terén, egy tehetséget felfedezhettünk, örömprepsve mentünk segítségére, hogy érvényesülhessen.

Konyovity Milán segítség nélkül tette meg az útját.

A múlt év októberében Beográdban mint neves festő jelent meg ötven képével és kiállítása oly sikert aratott, amelyhez fogható Beográdban nem igen volt.

A sikerhez hozzájárult, hogy multévi párizsi és amszterdami kiállítása oly sikert ért el, amellyel kevés idegen festő dicsekedhetik.

Konyovity Milán Szomborban végezte középiskoláit és innen Prágába, majd Párizsba ment tanulni. Dolgozott, rajzolt, festett; megismerkedett a különböző művészi felfogásokkal és hitvallásokkal, sokszor ezek hatása alá került, míg végre a bűlincsekből kiszakítva magát, önálló egyéniség lesz.

Első kiállítását Prágában 1923-ban rendezte. Már ekkor elragadtatással írnak róla a prágai lapok. A Prager Tagblatt szénrajzait monumentálisnak nevezte. Különösen kiemeli olajfestményeinek finom tónusát, égő és mély színeit, kompozícióinak nagyvonaluságát és erőteljességét.

1927-ben már a Salon de l' Esclair-ben jelenik meg. A párizsi lapok egyértelműleg megállapítják róla, hogy értékes és igéretes festő. Kiemelik különösen kompozícióinak nagyszerűségét.

Marcel Sauvage és Maurice Raynald írnak róla elismerő cikkeket. 1928-ban újból Prágában rendez kiállítást. A lapok észreveszik a haladást és egyéniségének kifejlődését.

A Prager Presse a következőket írja: „Képei tele vannak tavasszal, kirobbanásra vágyó erővel. Cézanne-től Picassó-ig minden fázison keresztülment, ingadozott a klasszicizmus és kubizmus között, festett tovább és végre megtalálta magát és ma már egyéniség.

Ugy vezeti az ecsetet mint a kardot, minden vonás egy biztos vágás, tele dinamikával, nyugtalansággal. Mintha a színekkel mindent a levegőbe akarna röpíteni.

Férfi és női alakjai erősen érzékiek. Dráma és líra küzdenek egymással és jegyzik el egymást.

A francia eszrit találkozik a szláv melegséggel.

Egy extrem exotikus festő eredeti dinamikája szinte kiabál, akár brutális, akár finom, de mindig rokonszenves. Érezni lehet, hogy inkább meghalna, semmint egyéniségén erőszakot követne el.

Egyetlen szabálya: ritmus és dinamika.

A festés, illuzió, alak, perspektiva mellékes. A fődolog: öserővel, egy csapással eredményt elérni.

A fény dinamikájának feláldozza az akadémiai festészet minden szabályát. Az önbizalomból szinte részegen veti a vászonra a színeket, vonalakat ihletettségének kaotikus rendetlenségében és úgy adja magát oda, mint egy szeretett nő ölelésének.

Nem szégyelli gyengeségét, mert tudja, hogy az az ő ereje. Komponál, nem törődve a reális logikával.

Ilyen ihlettségben festette meg két női alakját, akik a testek hullámzó ritmusában vérünkbe mennek át, mintha őket százszor átöleltük volna és mintha friss testüket égő kezünkkel százszor megsimogattuk volna.

Egy festő, aki e két testet megfestette, meglehet magával elégedve.

1929-ben újra Párizsban állít ki képeket a Salon des Indépendantes-ban, majd a Salon d'Automne-onban és a Salon de l'Escalierben.

Igy ír róla Raynal: „Konyovity az élet festője, a szerelemé, az öröme. Minden ég, felmelegít, örüljetelek, amint én örülök, énekeljetelek, amint én éneklek. Kiabálják képei”.

A L' Onore L. Imagier aláírásával a június 28-iki számban a következő szavakkal jellemzi: „Milan Konyovitch coloriste ardeur et très personnel.”

Amsterdami kiállítása szintén nagy sikert hozott. A Rotterdamsche Courant 1932 okt. 4-iki számában a következőket írja: „A koloristák közül csak Konyovity érdemel említést. Szilárd, nehéz, színek. Egyéni és komor a palettája, ahol felülkerekedik a sötét, csillogó kék és vörös mint a folyékony vér. A holt természet főszajtsága.

Mult évi beográdi kiállítása a siker teljes jegyében folyt le. Az állam három képet vásárolt, a magánosok is vásároltak. A lapok egyöntetűleg kiemelik nagy tehetségét és hasábos cikkeket írnak róla. Különösen a Szrpszki Knyizsewni Glasznikban Kasanin Milán cikke érdemel említést.

„Joggal mondhatja el magáról, hogy érett művész. A mi legjobb jugoszláv képművésze egyike. Mikor megnéztem képeit, az első pillanatban valami idegenszerű hatást gyakoroltak rám a képek kompozíciója és az ellentétes színek halmozása. Ugy tűnt fel, hogy egyetlen képe sem természetes, hanem valami erőszakolt megfigyelés, valami keresett káprázat eredménye. Amikor azonban a képek egymásután felvonultak előttem és nyugodtabban néztem őket, át kezdtem érezni, hogy ezek a vásznak egy írói, költői lélek mély meglátásai, amelyeket hirtelenében, az ihlettség pillanatában vetett vászonra, tehát igaz és őszinte, mert a tudatalatti kivételése.

A holt természet eleven lesz előttem, mintha a lélek lüktetne benne és csak azon csodálkozom, hogy, mikor én láttam e merő-ségeket, a dalmát hegyeket, nem ilyeneknek láttam.

Alakjai, különösen asszonyalakjai lélegzenek, szenvednek és szinte látni véli az ember a gyönyör élvezetétől megittasult női test remegését és az idegek vibrálását.

Amikor elmerültem a két egymásbafonódott női test nézésében, az első pillanatban Rubens cuppogó életöröme jutott eszembe és csak később éreztem a két nő sajátos, majdnem torz gyönyöreit.

Hasonlóképen voltam a vasárnap délutánnal is. Az első pillanatban azt hittem, hogy a kép új mestereket utánoz, de amint jobban néztem, láttam, hogy eredeti minden, de a legmegkapóbb és legeredetibb a szinpompa.

Tényleg a színek illatoznak, énekelnek és kiabálva hirdetik a legellentétesebb színek harmoniáját.

Konyovity Milán művészete azt az érzést kelti, hogy megihletődött lelkét, feltörő érzéseit hirtelen, sietve dobja a vászonra, nem törődve azzal, hogy a rajz nem tökéletes, a fő, hogy az a mit érez, amit meglátott maradéktalanul kerüljön a vászonra.

Az erotikus megérzés azonban sohasem jelentkezik bántóan, durván, közönségesen, hanem megfinomodva kerül a vászonra.

Konyovity most akar bemutatkozni a Vajdaság nagyobb városaiban. Remélem, hogy a Vajdaság is úgy fogadja őt, mint Párizs, Prága, Amsterdam és Beograd, sőt még nagyobb szeretettel, mert ő vér a mi vérünkéből és hús a mi húsunkból.

Ényi István

Budapesti beszámoló

Múlt év decemberében pár hetet Budapesten töltöttem. A vidék lélekgyilkos ólomkamráiból kiszabadulva felfokozott érdeklődéssel ragadtam meg azt a sokrétegű alkalmat, melyet a szellemi központ nyújt a vágyó léleknek: belépni az eszmék birodalmába, mely más mint a mindennapi életünk és mássá formál bennünket.

A belső az élet tulajdonképpeni hordozója és mindenki annyit él a világból, amennyit saját maga beleönt az egyéniségéből. De az egyéniség kiteljesedése a megfelelő milieu, és aki lelki elemeit nem élheti ki, többé-kevésbé elszakad a világtól. A szellemi centrum az a rezervoár, melyből új erőt merít a kultura sóvárgója. A tudomány, irodalom, művészet ma már nem célnélküli játék, de szükséglet, mely — ebben a túlságosan hasznossági elvre épült

világban — elveszendő lelkünket s érzéseinket kielégíti. A legprimitívebb ember is kivágyik néha a testi létből, az anyagból s lelki diszpozíciójának megfelelően keresi a mindennapitól eltérő kielégülést. A kiválasztott kultúremler elszigetelt lelkét finomszálú huzal köti össze az eszmék ömlésével és égi nosztalgia sürgetti: eggyé válni ezzel az átszellemesített világgal, elmerülni önmaga önjének extázisában s kielégíteni immateriális vágyait.

A szellemi központ felhalmozottan nyújtja a kulturát. Lehet vele bőségesen élni — sőt visszaélni, amennyiben sokakat megtevészt a szép csomagolásban adott vásári áru s akkor kulturális élmények helyett csak a szórakoztató civilizációból jut a vigyázatlannak.

A kultúrelőadások százszázalékosan tökéletest nyújtanak. Tájképzőnek az élet izzó problémáiról, a tudomány, irodalom, művészet új alkotásairól, új szempontjairól. A tudnivágyó, szellemi világ itt megleli talaját.

A színház részéről érheti azt, aki feltétlen értéket keres — a fentebb jelzett kellemetlen csalódás. A gazdasági válság következtében a színházak szakítottak régi elveikkel és eszközökkel és leltilyesztették értékeiket. A színház, melynek ideális mérték szerint csak a magasabb eszmei síkon szabadna mozognia, ma kulturálcsonyságot tükröz s emelkedettebb lelki kielégülést ritkán nyújt.

Hauptmann Gerhart „Naplemente előtt“-je az a színházi élmény, melyből az örök művészet delejes fluiduma árad; Boross „Forgószele“ igazi Zeitstück, s Meller „Irja hadnagya“ merészen ujszerű beállítás a darab elmés persziflázáat érdekesen keretezi. Ha még Zsolt Béla Oktogonjáról beszélek, melyben a pesti kispolgári élet speciálisan élő alakjai tárulnak döbbenetesen keserű tényükben elénk, beszámoltam arról, ami színházi sikert jelent az érték zsinórmértékében.

Kultúrelőadásokban nagy a választék. Akár a Vajda János társaságban, mely minden csütörtökön, akár a Cobden Szövetségben, mely hetenként háromszor tart előadást, hallgatjuk a legkiválóbb írókat, tudósokat, közgazdászokat és politikusokat, minden ilyen előadás nem csak felejthetetlen élmény, de mérhetetlen nyereség. Sokszor több mint a könyv, mert az előszó varázsa az előadó szuggesztivitásán keresztül, mélyebb és maradandóbb barázdát szánt a lélekbe. A Vajda János Társaságban az előadások túlnyomóan irodalmiak míg a Cobdenben, bár vannak irodalmi előadások is, mégis a cél: Cobden tanításának megvalósítása, vagyis kapcsolatot teremteni a gazdasági és kulturális élet között s ében tartani az érdeklődést a gazdasági életben a kulturális problémák a kulturális életben pedig a gazdasági kérdések iránt. Cobden tanításai, annak üdvös voltak: áthidálni a szakadékokat országok és országok, népek és népek közt, az áruk és

gondolatoknak szabad forgalmának biztosításával, soha ilyen aktualitások nem voltak.

A fentemlítettelnél időben újabb és fiatalabb alakulat, de értékben teljes nivón álló a „Nyugat Barátok Körének” „Irodalmi Szalon”-ja, mely naponta tart vita délutánokat. Természetesen itt is a legkitűnőbb szellemi gárda vonul fel s minden előadást megbeszélés és vita követ, úgy az írástudók, mint a közönség hozzászólásával. Nagy Endre a vitavezető, aki sokoldalúságával és tájékozottságával eleven lüktető életet és nem közönséges érdekességet visz ezekbe a vitaestébe. Az előadások témái: irodalom, költészet, festészet, szobrászat, építészet, beszélnek színház és film problémáiról, hallunk népköltészeti előadásokat és látunk költői táncprodukciókat, s ez mind a leghitesebb művészet jegyében, a szép, jó és igaz örök törvényt megnyilatkozása.

Molnár Antal a Zeneművészeti Főiskola tanára a kamarazenéről tartott előadásában érdekesen állapította meg a kamarazenéről, hogy az a „szívkamra” zenéje, mert hisz intím keretet jelöl, ami nem a tömegnek való és képletezi a kiváló lélek tehetségét és a teljes ember magabaszállását. Stílusánál fogva magába zárja az egyes ember magamélyítését, magánosságát, az emberi lélek nemességét. Szerinte a kamarazene metafizikus, a végtelenség távlata, a lélek áramlása s rajta az ember a zengő húr. Elmondja a kamarazene keletkezését, kifejlődését a szakember avatottságával s míg az előadás gazdagította a hallgatók zenei tudását az utána felcsendült Mozart „Divertimento”-ja felszinesítette a lelkek ünnepét.

Nem volt érdektelen Márkus László a Nemzeti Színház igazgatójának „A színház és a közönség jövője” címen tartott felolvasása. Ez a probléma határozottan a Ma témája, sokakat érintő és érintő, mert szenvedélyes, értékes vitát váltott ki. Sok szakavatott, megszívlelendő hozzászólás hangzott el, anélkül azonban, hogy a színházi válság akárcsak teóriában is megoldódott volna.

Gaertner Pál „Van-e szabad akarat?” és Tóti Béla „Munkakényszer és munkaritmus” címmel szintén olyan témákat vetettek fel, mely alkalmat adott a parázs vitára. Tóti érdekesen vezette le a munka vonalát az ősmunkás még képzelettel tellített munkaönkéntességétől, az első rabszolga megingott munkakedvén keresztül a lélektelen gépipari munkáig. Gaertner a pszichanalízis megvilágításának segítségével egyéniségkategóriák lelki szerkezetén keresztül vizsgálja az akarat szabadság kérdését.

Bierbauer Virgil a modern építészetről tartott vetített képek illusztrálásával olyan előadást, melyben sok újszerűt és érdekeset hallottunk. Beszért a modern építészeti pszichológiáról, a modern szinkulturáról és ornamentikáról és arról, hogy ma egy új építő-

szeti művészet abc-jénél vagyunk, melyet ugyan a kényszerűség
űndított el, de amelynek felfelő ivelő kulturája van.

Ma a válság világát éljük az élet minden vonalán, az embe-
riség kertjét vihar szántotta, letördelte a gyümölcsfákat, de a
kultura újakkal fogja teletölteni, tiszta, igazi erők ojtványaival
és hisszük: mielőbb megérjük a virágbaborulást és a termést.

F. Galambos Margit

Emil Ludwig: Mussolini vallomásai

Azt hittem intimitásokat, vallomásokat fogok olvasni egy em-
ber életéből, azt hittem, hogy egy pillanatra legalább embert fogok
látni a farkasbőr alatt, de tévedtem. A cím tévesztett meg, mert
Ludwig karakterrajzot akart adni Mussoliniról, lelki fotografiát,
tehát olyasvalamit, amit aktiv államférfiről adni nagyon nehéz
dolog.

A fényképezőgép objektívjén megtörnek a narancssárga vagy
tompakék falak és a freskók, Madonnák és tájképektől körül-
véve elmosódnak a duce kegyetlen vonásai is. De azért a kép nem
lesz barátságosabb, noha megtudjuk mennyit dolgozik, hogy regge-
lente lovagolni szokott, hogy hisz a tömegpszichózisban — hatalmá-
nak magyarázatában — ez az emberi arc San Marco oroszlanja és
Róma farkasa mellett szoborszerűséget ölt, mint az acélba öntött
erőszak és mindent legyűrő akarás szimbóluma.

Ember ő is, mánt mi mindannyian — biztatja magát Ludwig,
amikor egy-egy kényesebb kérdéssel nekivág, de abban a pilla-
natban, amikor észreveszi a duce rendreutasító sötét pillantását,
hirtelen észbekap, hogy mégis csak a rettegett diktátorral ül szem-
ben és, hogy nem is Dél-Tirol elolasztásáról akart megtudni
egyetmást, hanem talán inkább arról, hogyan is tudott már fiatal
korában olyan szellemes lenni Mussolini, hogy a szocialistapárt-
ból való kizárására csak ezzel a költői mondattal válaszolt:

Gyűlöltek, mert még mindig szerettek!

Általában Mussolini minden válaszában valami költői pátoz-
csillan meg s Ludwig meg is állapítja, hogy egy diktátorban
elengedhetetlenek a költői lélek. Valóban. Milyen költői a
sorrentói ég és a sok fasiztaellenes halott, akiknek utolsó kiál-
tása belesiklik a Szent Márk-téren turbékoló galambok békés
szárnycsapkodásaiba s még annál is messzebb, túl a határokon,
csak épen nem az időtől rozsdásra edzett Palazzo Venezia cserép-
padlós, tarkafaragású termébe, ahonnan a duce intézi minden
olasz sorsát, a sarki krejzlerostól kezdve a müncheni teretig. Nem
költői mesterség? Dehogynem! És épen ez az a kibuvó, amely

mögött boszorkányos szemfényvesztést játszik a duce, elejtve minden konkrétumot, elkendőzve a kegyetlenséget, a szükségszerű frázis mögé, amely országpolitikáját jelenti.

Hiába is keressük a varázsvesszőt, amellyel a „csizmát“ verdesi, nem fogunk rájönni az ideológiára, csak egy marad előttünk a fasiszmust megvilágító lámpaként, Matteotti és társainak szétrocsolt véres teteme, az a nacionalista maszlaggal leöntött nagyon is konkrét vádirat a fasiszmus ellen, amelyet nem tud elnyomni sem a duce pattogó staccatója, sem a kapitálizmusi domoly lábait nyaló tömeg részeg Vitya Mussolini ordítása.

Tehát ez a könyv sem tudta megmagyarázni, megértetni a kegyetlenséget, mint államhatalmi formát s a duce alakja sem lett rokonszenvesebb, csak úgy látjuk továbbra is, mint egy minden időben erőszakra tempírozott szuggeszció-dinamika komplexusmot, amelyet rettegetté és kézzelfoghatóvá, szemelláthatóvá és megéljenezhetővé alakít a magasba emelkedő feketeinges ember — a duce.

Herceg János

sorompóba minden könyvbarát, mert ezeket a könyveket becsülni kell, mint a hozzánk tartozókat.

A sorozat élén *Álmok városa* címen Ducsis Jován könyve jelent meg, Debreczeni József fordításában, Strelitzky Dénes előszavával. Opportúnus cselekedet ez a szíves vendöglátás — nem csak a közeledő két kultúra találkozására, hanem az egyetemes szépek és általános értékek az elismerése. A magyar olvasók előtt jócsengésű az elismert kiváló jugoszláv poéta neve és hogy most még népszerűbb lesz — az előrelátható.

Ady Endre a prózai írásaiban nem adott abszolút értéket, míg verseiben és leveleiben egyénisége teljesen kibontakozhatott. Az *Álmok városa* is ilyen lírával átszőtt szubjektív kronika, amelyben az író legbensőbb beszélgetésével ír az önmagával való találkozásáról az idegenben. Levelek idegen városokról, ahol járunk, keltünk, talán éltünk is hosszabb ideig de nem jutott időnk meglátni és megérezni mindezt a szépséget, amit önként tárt elénk és ami mellett felig nyitott érzékekkel haladtunk el. És aki nem látta, az kedvérevaló képet teremtett idegen országok és népek életéről, anélkül, hogy az etnográfia ott kezdődne el, ahol a néprajzi muzeumok ajánlják. A megismerésnek nincs helyesebb módja mint elfogadni a felénk nyújtott vezető kezét, akiben megbízhatunk, mert igéri, hogy a szépek tudói leszünk és felejthetetlen tájak és élmények társaivá tesz. Ducsis Jován az ígéretét beváltja és aki a könyvét őszinte érdeklődéssel olvasta el, az gazdagabb lett egy tisztánlátó művészlelek szémszögével, amin keresztül felszínre tör a szép és megmutatja magát minden maradandó.

Finom reliefjei: ötletek, megjegyzések, arcok és egész emberek. Párizs, Róma, Svájc, Spanyolország, Korfu, még bejárva sem nyújthat annyit, mint Ducsis Jován könyve.

Debreczeni József fordítása az ötvösművészet értékét adja neves fémből ékszeri öntött magyar ércbe és a szavak csengése, mint az eredetiben, ezüstös, cizellált, poetikus.

Czakó Tibor

Mottó: A nagyraemelt áldozatokban él
Felmúlja bészart léte határait
A századok hős omladékain
Allva marad s az örök tünésnek
Fennem parancsol s megtört a halál!
(Borossanyi Dániel)

A Kalangya alapító előfizetői:

Örökös alapító előfizető
Dr. Vilt Vilmos, Noviszád

Brazin Viktorné, Sátárisivác
Bárcy Viktor, Bácskatopola
Bodrogh Imre, Bácskatopola
Dr. Deák Leo, Szombor
Dr. Drachóczy Sándor, Sztáribecsej
Fennbach Károlyné, Pacsirt
Dr. Gombos Dezső, Sztáribecsej
Grattner Dénes, Vrsac
Heggyinger Károly, Noviszád
Dr. Hadasy Jenő, Bácskatopola
Hertzenbacher Dénes, Saján
Jezzenszky Ernő, Bajmok
Karmathy Sándor, Sztáramoravica
Dr. Koráné Elemér, Noviszád
Dr. Kovács Bádog, Noviszád
Gáderer György, Gacka
Becsikereki Magyar Közm. Egyesület
Magyar Népkör, Sztáribecsej
Dr. Maray Gyula, Tekelics
Nemes Béla, Bács
Stein Péter, Torda
Dr. Szántó Gábor, Szubotica
Szuboticei Népkör, Szubotica
Dr. Takács Ferenc, Sztáribecsej
Dr. Zelenay Miklós, Sztáribecsej
Vargha Lajos, Mol

KALANGYA irodalmi folyóirat. Felelős szerkesztő és kiadó: Szabó S. Ferenc. — Laptulajdonosok: Szabó S. Ferenc és Inotay Béla. — Szerkesztőség: Noviszád, Kralja Petra utca 30. — Kiadóhivatal: Szubotica, Park Kralja Petra 11. — Előfizetési ára: alapító előfizetőknek félévre 200—, egész évre 400— dinár. Rendes előfizetés: Félévre 60—, negyedévre 30— dinár, egyes szám ára 12— dinár. — Előfizetések, negyedévre: Magyarországon 4 pengő, Csehszlovákiában 30 csehszlovák korona. Magyarországi szerkesztő: Fekete Lajos Budapest I. Török Ignác-u. 48. — Urania (Kömlös M.) nyomdai műintézet nyomása, Novi Sad.